DONELAIČIO ŽEMĖ

Leidžia Kristijono
Donelaičio draugija
Leidžiamas nuo 1992 m.

2026 m.
sausis-birželis
Nr. 1-2 (255-256)

9 772424 509001
Kaina 2 Eur

Turinys

AKTUALIJOS

Pakėlus rankas prieš lietuviškumą – Donelaitį jo gimtinėje ir… Lietuvos sostinėje....3
Klaipėda paminėjo 103-ąsias susijungimo su Lietuva metines 6
Klaipėdos krašto diena minėta ir Vilniuje....7
Amerikoje – Klaipėdos krašto atgavimo 103-osios metinės....8
Mažosios Lietuvos reikalų tarybos visuotinis rinkiminis susirinkimas ..9
„Mažvydiečių sambūris“ bibliotekoje....9
Bendrystė su Suomija turi tęstis....10
Lauko paroda primena ypatingas istorijas 12
Tradicinis lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ narių susiėjimas ..13
Pagerbta mokslininkė Liucija Citavičiūtė....14
Vydūno gimtinėje Jonaičiuose atidengtas jam skirtas paminklinis akmuo....14
Juodkrantėje įteikta 17-oji Martyno Liudviko Rėzos premija 16
Apie Liudviką Rėzą kaip masoną 17
Literatūrinė Ievos Simonaitytės premija – Dovydui Pancerovui....18
Agluonėnuose įteikta 30-oji rašytojos Ievos Simonaitytės premija....19
Kultūros paveldo vertybių sąvade – krikštai ir evangelikų liuteronų giedojimas Mažojoje Lietuvoje....20
Vėliavų spalvos Prūsijos Lietuvoje....22
Klaipėdos sukilimo dalyvis tinkamai įamžintas 24
Lietuva ir ten, kur vadinta (Rytų) Prūsija 25

SUKAKTYS

Prisiminkime Vilių Kalvaitį 28
Jubiliejiniai Liudviko Rėzos renginiai tęsis visus metus....30
Gyvenimas, paaukotas architektūrai ir Kristijonui Donelaičiui....32
Lietuvininkas Vilius Dovilas....35

K. DONELAITIS

Šiauliečiai šventė Kristijono Donelaičio gimtadienį 36
Kristijonas Donelaitis paminėtas netradiciškai....37

NETEKTYS

Netekome ilgametės pedagogės Emilijos Algaudės Bukontienės 38
In memoriam Johanui Albrechtui Gotfrydui Šneideriui 38

Pirmajame viršelyje – Kristijono Donelaičio paminklas (biustas) Gumbinėje 2025 metų gruodžio pabaigoje nukeltas tariamai dėl rekonstrukcijos darbų. (DŽ archyvo nuotrauka).

Ketvirtajame viršelyje – Lietuva ten, kur vadinta (Rytų) Prūsija – pateikiame Prūsijos karalystės, 1736 m. suskirstytos į Lietuvos (sostinė Įsrutis, vėliau Gumbinė) ir Rytų Prūsijos (sostinė Karaliaučius) departamentus, žemėlapį.

Leidžia:
Kristijono Donelaičio draugija
Vasario 16-osios g. 4–11,
LT-68300 Marijampolė
www.donelaitis.info
draugija@donelaitis.info
+370 688 511 47

Redaguoja:
Algis Vaškevičius – redaktorius,
Gintaras Skamaročius –
K. Donelaičio draugijos pirmininkas,
Saulius Svilius – techninis redaktorius

„Donelaičio žemės“ redkolegija:
G. Skamaročius (pirmininkas),
N. Kitkauskas, V. Gocentas,
V. Juraitis, Dž. Maskuliūnienė,
A. Matulevičius, R. Senapėdis,
V. Šilas

Spausdino BĮ „Baltijos kopija“ spaustuvė, Kareivių g. 13B, Vilnius

Rankraštis pasirašytas spaudai 2026-06-30

Rankraščiai taisomi ir trumpinami redakcijos nuožiūra.
Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone.

ISSN 2424–5097

Išeina kiekvieno ketvirčio pabaigoje.
Tiražas – 700 egz.

K. Donelaičio draugijos sąskaita
LT917044060001135106

Žurnalo leidybą iš dalies remia:

Mažosios Lietuvos fondas (skyrė 3000 USD)

Paramą žurnalo leidybai 2026 m. skyrė: Juozas Šidiškis ir Danutė Puchovičienė – po 500 EUR, Vytautas Gaulia – 200 EUR, Valentinas Juraitis, Jolanta Lipkevičienė, Irena Tumavičiūtė ir Jonas Varnauskas – po 100 EUR, Vitalija Brazaitienė, Eglė Burkšaitytė, Renata Kaukėnienė, Daiva Narbutienė, Indrė Pavinkšnienė, Vytautas Šilas ir Apolinaras Tušas – po 50 EUR, Kęstutis Pulokas – 20 EUR, Georgijus Garmus ir Astrida Iriste – po 10 EUR.

Pakėlus rankas prieš lietuviškumą – Donelaitį jo gimtinėje ir… Lietuvos sostinėje

Apie Kristijono Donelaičio paminklo nugriovimą Gumbinėje žinojau dar šiemet sausį, bet nusprendžiau palaukti ir pažiūrėti, kaip K. Donelaičio paveldo puoselėjimą vertina Medijų rėmimo fondas Vilniuje, kuris apnuogino savo „vertybes“ – jas griauna abu. Kodėl? Perskaitę straipsnį iki pabaigos, suprasite daugiau.

Gyvenimo prasmę, kulto – kultūros reikšmę ir jos maitinančiąją galią žmogiškumui bei kūrybiškumui ugdyti suprantame palaipsniui, mokomi ir patys mąstydami, ugdomi ir ugdydamiesi. Panašiai ir su pajauta, pasaulio ir Žmogaus gyvenimo rato supratimu, mintimis bei prasmėmis, sutelktomis lietuvių epe „Metai“.

Ne tik kasdienio gyvenimo gyventojai, bet ir ženkli dalis lietuvių mokslininkų, tyrėjų prisipažįsta, kad, tik sulaukę brandos, deramai suprato Kristijono Donelaičio kūrybos (ir jo gyvenimo kelio) talentingumą, atsidavimą savo bendruomenei.

Pakeldami rankas prieš pasaulinės kultūros Kūrėją, Rusijos Federacijos pareigūnai nuvertė ne tiek patį kultūros mokytojo, eilinių žmonių bendruomenės gynėjo Kristijono Donelaičio paminklą (biustą) jo gimtojoje Gumbinėje jo gimtadienio išvakarėse. Jie, nebūdami kūrybingais ir negebėdami kitais būdais pasirodyti, nusprendė griauti aukštesniems už save parodytą pagarbą.

Blogiausia ne tai, kad biustą griovė samdyti žmonės, blogiausia tai, kad Karaliaučiaus srities regioninio seimelio lygiu – pirmininko pavaduotojo Maksimo Bulanovo iniciatyva ir jo vardu buvo leista spaudoje dergti pasaulinio lygio asmenybę. Negana to, vėliau, bandant prisidengti neva paminklo įteisinimo trūkumais, į procesą įtraukta jų administracinė ir juridinė sistema melavo ir savo pačių visuomenei. Šio krašto visuomenės daugumos ir politinės struktūros pasyvumas jiems leido spjauti į pačią kultūrą plačiąja prasme čia, kur gyvena vietinių žmonių vaikai, jaunimas. Jie trypia ne tik lietuvių, bet ir kitų vietinių, įvairių tautybių jaunų žmonių pastangas tiesti savo gyvenimo kelią į vertingesnės kultūros atradimus ir savęs ugdymą prasmingo Žmogaus kūrimui.

Kristijono Donelaičio paminklas (biustas) Gumbinėje nukeltas tariamai dėl rekonstrukcijos darbų.

Karų metu ne visi galvoja apie grobimus ar naikinimus, dalis ilgam prisimena žmones ir prieš juos einančias žmogystas. Juos abejų kaimynų dvasia deramai ir pelnytai pilnai įvertinsime karams pasibaigus.

Šiuo metu esame dėkingi tiems kaimynų žmonėms ir žiniasklaidai, kurie savo šalies rėksnius ir agresyvius vadukus kviečia atsikvošėti, atsiprašyti už savo veiksmus ir vėl deramai atstatyti čia gyvenusių lietuvių biustus, paminklus, atminimo lentas. Dėkingi ir tiems Rusijos Federacijos prokuratūros darbuotojams, kurie, vietinių kultūringų visuomenininkų raginami, jau pakeitė pirminius sprendimus ir pripažino, kad ir K. Donelaičio atminimo įamžinimas Gumbinėje, ir Vydūno Tilžėje buvo teisėti.

Tai reiškia, kad jų prokuratūra jau neneigia vandalizmo atvejų, tad, jeigu artimiausiu metu paminklas bei atminimo lenta nebūtų atstatyti į buvusias vietas „po būtino atlikti remonto“, tokie sprendimai gali pereiti į jų pačių reiškiamus kaltinimus vandalizmu bei reikalavimus atkurti lietuvių ir kitų vietinių žmonių kultūros paveldo objektus.

Bet kokiu atveju smerkiame K. Donelaičio bei kito lietuviško kultūros paveldo niokojimą ir Mažojoje, ir Didžiojoje Lietuvoje. Esame dėkingi tiems, kurie nenustojo puoselėti bendražmogiškųjų vertybių.

NEGAIŠKIME LAIKO, LAUKDAMI SPRENDIMŲ TIK TEN

Tuo metu, kol Karaliaučiaus krašto kultūros žmonės, jų nešališka spauda dirbs su savo visuomenės dauguma ir tuo pačiu jų valdžios institucijomis, mes taip pat turime atlikti namų darbus. Paminklų griovėjai Karaliaučiaus krašte priežasčių pasiteisinimui ieškojo ir Lietuvoje, tarp pas mus viešai reiškiamų nuomonių, menkinančių patį K. Donelaitį, jo paveldą, kūrybos reikšmę.

Karo metu mums negalima nuvykti į šį kraštą, bet šį laiką turime panaudoti, kad įsivardintume Lietuvos viduje, kiek Lietuvai yra brangūs kristijonai donelaičiai ir kiek dar leisime juos žeminti antilietuviams, prisidengiant demokratijos teise ar nuomonių įvairove.

Ne tragedija, kai kristinos sabaliauskaitės vieną žymiausių pasaulio žmonių viešai vadina „sušiktu juodaskverniu“, brauktinu iš mokyklos vadovėlių. Tragedija, kai tokios žmogystos kviečiamos į Lietuvos valstybinę televiziją (LRT) ir čia demonstruojamos kaip „reikšmingiausias“ visuomenės balsas, kaip sektinos Lietuvos kultūros „kūrėjos“. Yra ir tokių, kurie Donelaitį psichiniu ligoniu pavadina, nes, atseit, per mažai rūpinosi savo ūkine gerove, rodo kaip „sukriošusį senį“, tarsi nuo senumo kažkas pats pabėgtų.

Aš manau, kad tokie menkinimai yra nukreipti ne tiek prieš Donelaitį – rašytoją, kiek prieš patį lietuvių tautiškumą bei jo puoselėjimą plačiąja prasme ir Donelaitį kaip lietuviškumo gynimo stipriausią simbolį. Beje, Karaliaučiuje, dar prieš raginant nugriaudami paminklą, bulanovai taip pat teisinosi, kad Donelaičio faktorius Karaliaučiaus krašto lietuviško paveldo puoselėjime vaidina didelį politinį vaidmenį.

Taigi, abipus sienos matome ne sutapimus, o nuoseklų lietuviškumo žeminimą ir naikinimą ne tik mūsų kultūros židinyje, Mažojoje Lietuvoje, bet ir Lietuvos Respublikoje. Lietuviškosios kultūros žemintojus būtina stabdyti ir Lietuvoje. Jūs taip pat matote tokių atvejų, jų stebėsenos sąrašui paminėsiu dar vieną, bet labai svarbų.

KODĖL PARAMA NESKIRIAMA?

Nuo 1992 m. Kristijono Donelaičio draugija leidžiame žurnalą „Donelaičio žemė“, jame vartojame tik istorinius lietuviškus Karaliaučiaus krašto, Olštyno ir Klaipėdos kraštų vietovardžių ir vandenvardžių pavadinimus, nelietuviškus kartais nurodydami skliausteliuose – taip mes puoselėjame lietuvišką paveldą. Kovojame su antilietuviškų akcijų vykdytojais ir dalyviais čia ir ten, bet… už tai mus ir panašius baudžia ne tik kaimynų blogiečiai, bet ir Lietuvos valstybės biudžeto lėšų skirstytojas – Viešoji įstaiga Medijų rėmimo fondas (MRF).

Pikta, bet leidėjai (medijos), kurie vartoja lietuviškumo negerbiančius miestų pavadinimus „memelis“, „kaliningradas“, paramą savo projektams iš MRF gauna tūkstančiais, o mūsų draugija nei 2025, nei 2026 metais iš šio Fondo paramos nesulaukėme nė cento. Nujaučiame šios diskriminacijos priežastis ir apie ją kalbėsime, rašysime, kol sustabdysime, nes tai paliečia ne tik mūsų draugiją, žurnalą, bet ir ginamas vertybes.

Mums reikėjo daugiau įrodymų raštu, todėl šiais metais į Medijų rėmimo fondą kreipėmės raštu. Paprašėme pateikti mūsų projekto paraiškos vertinimo aplinkybes ir oficialiai nurodyti, dėl kokių priežasčių šių tikslų projektui finansavimas neskirtas.

Gavome jų atsakymą, kuriame vienas iš pirmųjų sakinių patvirtina, kad „Projektas stipriai remiasi geopolitiniu ir „tautinio atsako“ diskursu ...“.

Tolesniame jų tekste gausu patvirtinimų, kad projektas yra „nišinis, bet dėl to negalima neigti jo svarbos“, „originalus, bet nėra labai kūrybiškas“, ir kitų nieko nesakančių bendrybių („norisi daugiau, ..., aiškiau, ...“). Atsakyme mums, o, tikėtina, ir medžiagoje, pateiktoje tarybos nariams įvertinimui ir projekto tvirtinimui gausu melo, taip pat ir apie atseit „itin mažą“ žurnalo tiražo skaičių ir sklaidą. Žurnalas leidžiamas 700 vnt. tiražu, nors pats Fondas reikalauja ne mažesnio 500 vnt. tiražo.

Paraiškoje nurodėme, kad žurnalo elektroninę versiją galima skaityti mūsų draugijos, partnerių, Lietuvos Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos ir kitose elektroninėse erdvėse. Taip pat nurodėme, kad: „leidinys (elektroninė laikmena / pdf) ir atskiri straipsniai pasiekiami leidėjo (https://www.facebook.com/profile.php?id=100076190084604) ir projekto vadovo bei partnerių Facebook’o asmeninėse ir organizacijų paskyrose. Populiariausi įrašai (straipsniai) draugijos FB paskyroje 2025 m. sulaukė daugiau nei 25.000 skaitytojų dėmesio”.

Šiais metais draugijos FB paskyroje vienas iš straipsnių pritraukė 38.700 skaitytojų dėmesį.

Taigi, mūsų projektas tiražą ir

sklaidą deklaravo gerokai didesnius, nei MRF paminėtas „itin mažas", bet, paradoksas, būtent medijų rėmimą deklaruojančios institucijos atskiri dalyviai deda pastangas, kad mes negautume valstybinės paramos ir neturėtume didesnės sklaidos.

Graudžiai juokingai skamba MRF pasiteisinimai dėl mūsų nefinansavimo, tiražo vertinimo, kai tai eina kartu su siūlymu naudotis „didesnių leidėjų sukurtais sklaidos kanalais". Ar mes turim jiems susimokėti „už paslaugas" ar užsidaryti ir rašyti į „didesnius leidinius"? Pirma – dalis leidėjų su savo lietuviškomis nuomonėmis jau uždaryti, o mes dar išlikome su savitu tikslu ir misija; antra – beveik visų 2026 m. gavusiųjų fondo paramą tiražai nėra įspūdingi.

Palyginimui – MRF vienam leidėjui skyrė net 70.000 Eur, nors jų leidinio tiražas tik 800 vienetų. Dar dviem skyrė taip pat po 70.000 Eur, nors jų tiražai atitinkamai 1200 ir 1600 vienetų; kitam skyrė 75.000 Eur – tiražas 1100; 23.600 Eur – 1000 vienetų. Kitų, dešimtis tūkstančių eurų gavusių leidėjų dalis internete viešai net nenurodo savo tiražų. Ir tik pora šioje kategorijoje paremtų leidėjų nurodo turintys išties ženkliai didesnius nei mūsų – 7.500 ir 10.000 vienetų tiražus.

Prisimename, kad 2023-2024 m. Liberalų partijos tuometis kultūros ministras atėmė galią (biudžeto lėšų skirstymą žiniasklaidai) iš keliolikos visuomeninių organizacijų valdyto, bet tam ministrui politiškai nepatikusio nuo 1996 m. veikusio Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo. Tas ministras organizavo kito – MRF įkūrimą, jos valdymą atiduodamas (ministerijai paliko 1 iš trijų balsų – nuolatinę mažumą) ministro partinį požiūrį bei interesus atitinkantiems vadovams, kitiems

Gumbinės lietuvių vaikų folkloro ansamblis „Nadruvėlė" prie K Donelaičio paminklo Gumbinėje.

dviems pasirinktiems šios įstaigos dalininkams (valdytojams); viena iš jų – Kultūros periodinių leidinių asociacija, kuri savo narių projektams 2026 metams išsidalino daugiau nei 3 ketvirtadalius iš mūsų projekto priemonėje MRF numatytų 0,8 mln. Eur.

Suprantame, ne mūsų tiražo dydyje buvo MRF vardu išsakyto nedavimo esmė, o leidinio turinyje su „TAUTINIU ATSAKU". Kai politinės pažiūros nesutampa, tai kitaip manančius bandoma nutildyti, kartais ir tokiais būdais.

Valstybei ir laisvam žodžiui nesaugu turėti politiškai šališką valstybės lėšas skirstantį ir neskaidriai valdomą fondą, neremiantį lietuviškumą ir valstybingumą stiprinančių projektų, juos tik formaliai vertinančius ekspertus, tarp jų neišvengiančius interesų konfliktų juos kritikavusių ir/ar jų politiniams įsitikinimams nepritariančių leidinių ar jų leidėjų atžvilgiu.

Mūsų vertybinės tautinės nuostatos kartais nesutapo ir su MRF projektus vertinusių Silvos Pocytės, Ninos Puteikienės ir keleto kitų asmeninėmis nuostatomis. Žmonių nuomonė yra jų teisė, bet, tapus MRF ekspertu, būtina nusišalinti nuo interesų konflikto atvejų. MRF iš principo privalėjo tai garantuoti.

Ar visais atvejais mūsų projektą vertinę ekspertai sąžiningai deklaravo savo šališkumą, ar neturėjo nusišalinti nuo šių procesų? Jeigu valstybė deklaruoja, kad jos demokratijai svarbu išsaugoti įvairių politinių požiūrių bendruomenių įvairovę bei jų teises, taip pat ir su lietuvišku „tautiniu atsaku", tai toks valstybinis požiūris turi būti vykdomas ir finansine išraiška.

MRF-ui parašiau prašymą įvertinti jų padarytas klaidas ir mūsų projekto „Lietuva abipus – kultūrinis paveldas tapatumo ir dialogo stiprinimui" vykdymui 2026 metams skirti paraiškoje nurodytą 10.510,00 Eur dalinį finansavimą.

MRF antrame rašte atsakė, kad tiražo dydis „nesuponuoja finansavimo skyrimo" ir „tai nėra lemiamas kriterijus" finansavimo (ne)skyrimui, nors pirmame rašte rašė, kad atseit „per mažas tiražas" buvo viena iš priežasčių finansavimo neskirti. Tai tik vienas iš „at-

sirašinėjimo“ pavyzdžių, į neviltį nuvariusių daugumą buvusių bendraminčių.

Seimo Kultūros komiteto posėdyje 2026 m. kovo 25 d. trumpai pristačiau žemiau pateikiamą bei kitą informaciją, ją bandžiau aptarti su Seimo nariais. Bet tomis dienomis už lango „piktinimąsi” reiškė tie, kurie kovojo už savos grupės supratimo „laisvą žodį”, „šalin rankas nuo kultūros” ir panašiai. Ženkli dalis ten buvusių stambiausių medijų iš MRF jau buvo gavę sočią paramą 2026 metams. Tuo metu ir politikų pagrindinis dėmesys buvo ten. Mes, taip pat norintys turėti ir išsaugoti savo laisvą žodį bei savo kultūrą su „tautiniu atsaku“ tuo metu buvome tik išklausyti. Neslėpsiu, tokioje aplinkoje rankos svyra.

MRF 2026 m. išdalinę keletą milijonų projektams, dar beveik 2 mln. Eur išdalino Lietuvoje esančių stambiausių medijų savininkams – formaliai – dėl prarastų reklamos pajamų. Tai dar kartą įrodė, kad pinigų medijoms (spaudai) iš principo buvo, bet ne Lietuvos valstybės ir ne lietuvių tautos atsparumo didinimui, ne interesų gynimui, ne „tautiniam atsakui“. Situacija primena Krymo 2014 m. istorijos pradžią.

K. Donelaitis poemą „Metai” užbaigia savotišku perspėjimu: „vargsim“. Vargsim ne tik mūsų draugija ir žurnalas, vargsim visa pažangi bei susipratusi lietuvių bendruomenė, bandydami atlaikyti antilietuviškumo apraiškas Lietuvoje ir aplink mus. Suprantama, Donelaitis atlaikė ir mes turime atlaikyti.

Vilčių teikia ir tai, kad STT taip pat tyrė MRF veiklą ir pripažino tą patį, ką ir mes rašom – MRF neišvengė interesų konfliktų skirstydami valstybės lėšas. STT nespaudė persvarstyti lėšų dalybų klausimus, bet pareikalavo, kad klaidos būtų taisomos ir ateityje nesikartotų. Rašysime apie tai, kaip bus su jų sprendimais 2027 metams.

DĖKINGI TIEMS, KAM LIETUVIŠKUMAS SVARBUS

Šiais metais esame dėkingiausi tiems, kam lietuviškas „tautinis atsakas“ yra svarbus. Mažosios Lietuvos Fondas (pirmininkas Valdas Aušra) skyrė 3000 JAV dolerių (2497,23 Eur) paramą žurnalo leidybai, į kvietimą atsiliepė ir būrys mūsų ištikimiausių skaitytojų. Ypač dėkingi Juozui Šidiškiui ir Danutei Puchovičienei – jie skyrė po 500 Eur, Vytautui Gauliai (200 Eur), MLRT garbės pirmininkui Vytautui Šilui, kuris ir pats skyrė 50 Eur „iš savo pensijos“ ir dar kitus viešai paragino paremti.

Po mūsų ir V. Šilo prašymų, skaitytojai per gegužės ir birželio mėnesius paaukojo 1990 Eur. Dėkingi ir kolegoms – laikraščiui „Trakų žemė“ – 100 Eur. (visą aukotojų sąrašą nurodome 2 psl.). Paminėta parama padės apmokėti tik būtiniausias išlaidas, o kasdienių išlaidų apmokėjimui, honorarams, susitikimams su skaitytojais ar jūsų geresniam pasiekiamumui, reklamai, atsinaujinimui dar prašysime aukoti arba vėl tai teks dengti iš asmeninių lėšų.

Dėl paminėtų finansinių kliūčių kovo mėnesį neturėjome galimybių išleisti naujo žurnalo numerio, todėl po 11 metų pertraukos vėl leidžiame jungtinį dviejų numerių leidinį. Jis su kompensacija, t.y. ženkliai didesnės apimtimis. Iki šių metų pabaigos išleisime trečiąjį ir ketvirtąjį įprastos apimties žurnalo numerius.

P. S. Šis straipsnis parengtas autoriaus 2026.03.16 straipsnio Facebook‘e pagrindu.

Gintaras Skamaročius,
Kristijono Donelaičio draugijos pirmininkas

Klaipėda paminėjo 103-ąsias susijungimo su Lietuva metines

Sausio 15-osios vidurdienį prie paminklo žuvusiems per 1923 metų Klaipėdos krašto sukilimą – susijungimo su Lietuva operaciją klaipėdiečiai, miesto svečiai, Šaulių sąjungos nariai bei kariai paminėjo krašto susijungimo su Lietuva 103-iąsias metines.

Virš susirinkusiųjų plevėsavo Lietuvos ir Mažosios Lietuvos trispalvės. Garbės rikiuotės karių raportą priėmė premjerė Inga Ruginienė. Trumpoje savo kalboje ji minėjo susižavėjimą prieš daugiau nei šimtmetį čia vykusiais įvykiais, nulėmusiais Klaipėdos krašto prijungimą prie Lietuvos. „Mes didžiuojamės, kad turime vartus į Europą per jūrą ir dar labiau didžiuojamės, kad turim stiprų ir išvystytą uostą“, – tvirtino I. Ruginienė.

Kultūros ministrė Vaida Aleknavičienė minėjimo metu daugiau kalbėjo apie 1923 metų sausio įvykius Klaipėdoje bei jų reikšmę Lietuvos valstybei ir linkėjo, kad ši diena taptų prasmingų susitelkimų, pagarbos istorijai ir pasitikėjimo ateitimi ženklu.

Miesto meras Arvydas Vaitkus priminė, kad neseniai prie paminklo „Už laisvę žuvusiems“ buvo perlaidoti 1923 metų sausio įvykių vadas Jonas Polovinskas-Budrys ir jo žmona Regina.

„Džiaugiuosi, kad tokios istorinės šventės parodo jaunajai kartai, kaip reikia mylėti savo tėvynę

ir kurti ją dar geresnę. Ačiū, kad šiandien čia esame visi kartu ne susiskaldę, o susivieniję. Šiandien yra gera proga kurti Tėvynę tokią, apie kokią svajojo sukilėliai 1923 metais“, – kalbėjo miesto meras.

Minint Klaipėdos krašto prisijungimo prie Lietuvos dieną kalbėjo ir lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ pirmininkė Rasa Šimkutė. Primindama Klaipėdos krašto išskirtinumą, pranešėja akcentavo būtinybę jį saugoti, juolab kad didžioji dauguma senųjų gyventojų dėl sukeltų karų iš savo namų buvo išvaryti. Todėl ypač svarbu saugoti ir puoselėti tai, kas išliko.

Renginio pabaigoje paminklas pasipuošė gyvų gėlių puokštėmis, dauguma jų – Lietuvos vėliavos spalvų.

Minint šią istorinę datą, Klaipėdos valstybiniame muzikiniame teatre surengtas koncertas, kurio metu pasirodė šio teatro simfoninis orkestras ir choras, dainavo solistai Beata Ignatavičiūtė ir Steponas Zonys, dalyvavo Klaipėdos choras „Aukuras“.

Joniškės ir Lėbartų kapinėse vyko Mažosios Lietuvos politikos ir kultūros veikėjų Jurgio Lėbarto bei Erdmono Simonaičio, Klaipėdos sukilimo dalyvių Jono Aušros ir Anos Piaulokienės kapų pagerbimas.

Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje surengta paroda „Niekada nepasiduok“, kurioje pristatyti šaltieji ginklai ir apdovanojimai iš buvusio Lietuvos kariuomenės vado gen. ltn. Arvydo Pociaus kolekcijos.

Taip pat surengtas tradicinis, jau 25-tasis naktinis žygis „Klaipėdos sukilėlių takais“, prasidėjęs iškilminga rikiuote prieš Klaipėdos valstybinę kolegiją ir pasibaigęs Klaipėdos centriniame stadione.

Rengėjų informacija ir nuotraukos

Klaipėdos krašto diena minėta ir Vilniuje

Eitynių dalyviai Reformatų sode priešais Vilniaus evangelikų reformatų bažnyčią, kur jau netrukus iškils Reformacijos ir lietuvių raštijos pradininkų paminklas.

Kęstučio Puloko nuotrauka

Sausio 15-ąją šventėme Klaipėdos krašto dieną, prisimindami 1923 m. bendromis abiejų tautos dalių pastangomis pasiektą Mažosios Lietuvos šiaurinės dalies – Klaipėdos krašto – prisijungimą prie 1918 m. paskelbtos Lietuvos Respublikos.

Svarbiausieji šios visai Lietuvai reikšmingos datos minėjimo renginiai, dalyvaujant valdžios atstovams, šiemet vyko Klaipėdoje.

Vilniuje Mažosios Lietuvos reikalų taryba jau trečius metus savo narius bei bičiulius pakvietė į simbolines eitynes. V. Kudirkos aikštėje su Lietuvos Respublikos ir istorine Mažosios Lietuvos vėliavomis vidurdienį susirinkę eitynių dalyviai, po Mažosios Lietuvos reikalų tarybos (MLRT) pirmininko Kęstučio Puloko trumpo sveikinamojo žodžio sugiedoję Tautinę giesmę, patraukė į Klaipėdos gatvę, kurioje Nr.3 pažymėtame name 1941 metais gyveno Tilžės akto signataras Enzys Jagomastas.

Iš ten iki Pylimo gatvėje sovietų okupacijos pabaigoje galutinai sunaikintų istorinių Vilniaus evangelikų reformatų kapinių vietoje 2021 m. įrengto memorialinio Reformatų sodo, kuriame jau šiemet galiausiai iškils paminklas Reformacijos ir lietuvių raštijos pradininkams. Penkios iš dešimties paminklo kolonose įamžinsimų asmenybių glaudžiai susijusios su Mažąja Lietuva.

Paminklo statybą galima paremti, paaukojus į specialią sąskaitą LT69 7044 0600 0090 8619. Daugiau informacijos apie paminklą rasite Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos interneto svetainėje www.reformacija.lt

MLRT informacija

Amerikoje – Klaipėdos krašto atgavimo 103-osios metinės

Minint Klaipėdos krašto prisijungimo prie Lietuvos 103-ąsias metines, renginiai vyko ir Jungtinėse Amerikos Valstijose. Tradiciškai minėjimas prasidėjo Lietuvių Tautinėse kapinėse, kur buvo pagerbtas du kartus Vyčio Kryžiaus ordino kavalierius, 1923 m. Klaipėdos sukilimo karinis vadas, Lietuvos kontražvalgybininkas, diplomatas, Niujorko miesto garbės pilietis plk. Jonas Polovinskas-Budrys ir jo žmona Regina Kašubaitė-Budrienė.

Žuvusieji Klaipėdos sukilimo dalyviai buvo pagerbti tylos minute. Po jos Lietuvos Respublikos generalinis konsulas Čikagoje Regimantas Jablonskas padėjo gėlių prie J. Polovinsko-Budrio ir jo žmonos kapo, buvo atiduota šauliška pagarba ir sukalbėta malda visiems Klaipėdos žygio dalyviams.

Vėliau minėjimas tęsėsi Lietuvių evangelikų liuteronų Tėviškės bažnyčioje, kur buvo aukojamos pamaldos skirtos Klaipėdos sukilimo dalyvių ir 1991 m. sausio 13-osios aukų atminimui. Lietuvos šaulių sąjungos išeivijoje šauliai iškilmingai įnešė JAV ir Lietuvos valstybines bei Mažosios Lietuvos vėliavas. Pamaldas vedė kunigas Liudas Miliauskas, kuris pamokslė pabrėžė istorinės atminties, tikėjimo ir tautinės vienybės svarbą.

Kalbą minėjime pasakė Lietuvos Respublikos generalinis konsulas Čikagoje R. Jablonskas, akcentuodamas Klaipėdos sukilimo ir 1991 m. sausio 13-osios įvykių reikšmę. Nors tai skirtingų laikotarpių istorijos momentai, juos vienija ta pati dvasia – tautos pilietiškumas ir siekis kurti bei ginti savo valstybę.

Klaipėdos krašto susijungimo minėjimas ir Lietuvoje, ir išeivijoje liudija gyvą istorinę atmintį ir pagarbą visiems Lietuvos laisvės kovų dalyviams.

Minint šią datą ir nepaisant sudėtingų oro sąlygų Jungtinėse Amerikos Valstijose, Waterfall Glenn miške Dariene tautiečiai susirinko paminėti Klaipėdos krašto atgavimo 103-ąsias metines. Šiai sukakčiai paminėti vyko 5 kilometrų žygis arba 9 kilometrų bėgimas pasirinktinai.

Renginio dalyvius pasveikinęs Lietuvos Respublikos generalinio konsulato Čikagoje atstovas ryšiams su diaspora Saulius Jaskelevičius pažymėjo, kiek daug reiškė Klaipėdos krašto atgavimas atsikūrusiai jaunai Lietuvos valstybei, todėl, anot jo, negalime pamiršti to meto Lietuvos savanorių žygdarbio ir pasiaukojimo, kovojant už Tėvynės laisvę. Po bėgimo Lietuvos šauliai išeivijoje vaišino visus susirinkusius šauliška koše. Viso renginio metu dalyvių nuotaiką šildė laužas ir lietuviška muzika.

Rengėjų informacija ir nuotraukos

Mažosios Lietuvos reikalų tarybos visuotinis rinkiminis susirinkimas

Balandžio 18-ąją Vilniuje įvyko Mažosios Lietuvos reikalų tarybos (MLRT) visuotinis rinkiminis susirinkimas. Jo metu pirmininkas Kęstutis Pulokas pateikė 2025 metų veiklos ataskaitą, apžvelgė bendradarbiavimą su Kristijono Donelaičio draugija ir kitomis organizacijomis. Revizorius Algirdas Žemaitaitis pateikė revizijos aktą (ataskaitą). Joms pritarta bendru sutarimu.

Vėliau K. Pulokas perrinktas dar vienai trejų metų pirmininko kadencijai. Į MLRT kolegiją išrinktas pirmininkas, taip pat Jonas Česnavičius, Vilija Gerulaitienė, Romas Indriulis, Valentinas Juraitis, Birutė Kurgonienė. Septintąjį kolegijos narį deleguos Klaipėdos skyriaus susirinkimas.

Revizoriumi naujai kadencijai išrinktas A. Žemaitaitis. Susirinkimo metu Virginija Jurgilevičienė, Jonas Česnavičius, Virginija Kondratienė ir kiti dalyviai aktyviai diskutavo. Visus dalyvius pasveikinęs Kristijono Donelaičio draugijos pirmininkas Gintaras Skamaročius kvietė skaityti žurnalą „Donelaičio žemė“, rašyti į žurnalą bei draugijos tinklalapį www.donelaitis.info. Jis trumpai apžvelgė abejų nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo veiklas.

Susirinkimo akimirka. *Jono Česnavičiaus nuotrauka*

Susirinkime taip pat dalyvavo ir buvęs Kristijono Donelaičio draugijos pirmininkas Napalys Kitkauskas.

DŽ informacija

„Mažvydiečių sambūris“ bibliotekoje

Gegužės 21 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje prasidėjęs „Mažvydiečių sambūris“ subūrė skirtingų mokyklų bendruomenes bendrai patirčiai ir prasmingiems susitikimams. Dalyviai leidosi į pažintinę kelionę po biblioteką, dalyvavo medijų dirbtuvėse ir įsitraukė į veiklas, skatinančias domėtis kultūra bei skaitymu.

Diena tęsėsi Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, Vileišių rūmuose, kur dalyviai susipažino su Mažosios Lietuvos spaudos ir rankraščių paveldu. Sambūrį vainikavo susitikimas Vilniaus Martyno Mažvydo progimnazijoje – bendrystė, pokalbiai ir naujos pažintys dar kartą įprasmino šio renginio vertę.

Tai buvo jau 22-asis mažvydiečių sambūris, kai kasmet susitinka visos Lietuvos Martyno Mažvydo vardą turinčios mokyklos. Pernai Vilniaus, Klaipėdos, Kauno, Tauragės ir Raseinių rajono Nemakščių Martyno Mažvydo vardo mokyklų pedagogai bei administracijų atstovai susitiko Kauno Martyno Mažvydo progimnazijoje, kuri ir buvo sambūrio „Mes – mažvydiečiai“ pradininkė.

Kitas toks susitikimas jau suplanuotas 2027 metų pavasarį Tauragėje.

Rengėjų informacija ir nuotrauka

Bendrystė su Suomija turi tęstis

Kelionėje netrūko oficialių susitikimų.

2025-ųjų pabaigoje sutapo kelios reikšmingos datos, susijusios su Suomija. Gruodžio 6 d. Suomija šventė Nepriklausomybės 108-ąsias metines, gruodžio 24 d. buvo 135-osios daug Lietuvai ir Suomijai nusipelniusio Augustino Marganavičiaus (1890–1976) gimimo metinės, minimos „Lietuvos ir Suomijos draugijos“ bei jos bičiulės „Donelaičio draugijos-Lietuvos bičiuliai“ (Donelaitis-seura Liettuan ystavat ry) 35-osios metinės. Tai paskatino grupę „Lietuvos-Suomijos draugijos“ narių ir rėmėjų aplankyti Helsinkį. 2025 m. gruodžio 11-12 d. ten viešėjo Lietuvos ir Suomijos draugijos Kauno skyriaus koordinatorius, doc. dr. Romualdas Povilaitis, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC) darbuotojas dr. Raimundas Kaminskas bei Kauno evangelikų liuteronų Švč. Trejybės bažnyčios klebonas kun. Saulius Juozaitis.

Šiais metais Suomijos Nepriklausomybės dienos paminėjimas buvo organizuotas ne tik Kaune, bet ir Utenos rajone, Vyžuonose, kur gimė daug Lietuvai ir Suomijai nusipelnęs Augustinas Marganavičius.

Kalbant apie lietuvių ir suomių tautų bei mūsų valstybių ryšių raidą, negalima pamiršti „Lietuvos ir Suomijos draugijos“ veikiančios nuo 1990 m. sausio mėn. ir keliais mėnesiais vėliau Suomijoje susikūrusios „Donelaičio draugija-Lietuvos bičiuliai“ veiklos. Jos abi daug nuveikė stiprindamos šiuos ryšius. Išskirtinės pagarbos vertas draugijos Lietuvoje įkūrimo iniciatorius ir ilgametis jos pirmininkas prof. Stasys Skrodenis, miręs 2026 m. vasario mėn.

Jis yra parašęs ir išleidęs daug darbų ne tik apie lietuvių ir suomių folklorą, bet ir apie šių šalių mokslininkų ir visuomenininkų ryšius, o taip pat išvertęs keletą suomių rašytojų knygų. S. Skrodenio nuopelnai yra įvertinti LDK Gedimino ordino Riterio kryžiumi ir Suomijos liūto riterių komandoro ordinu. Didelį indėlį į lietuvių ir suomių kultūrinį bendradarbiavimą įnešė tuometinė Plokščių (Šakių raj.) mokyklos direktorė Nijolė Bitinienė. Keletą kartų jos vadovaujamoje Plokščių mokykloje vyko lietuvių ir suomių ryšiams skirti seminarai, kuriuose dalyvaudavo mokslininkai, vietos gyventojai, lankydavosi Suomijos ambasados darbuotojai. Mokykloje veikė Mailos Talvio muziejus.

„Lietuvos ir Suomijos draugijai“ veikti reikšmingai padėjo Donelaičio draugijos žmonės: folkloristikos profesoriaus Augusto Roberto Niemio anūkas, vienas iš buvusių Donelaičio draugijos pirmininkų prof. Hannu Niemi, kurio veikla buvo įvertinta ordinu „Už nuopelnus Lietuvai“ riterio kryžiumi. Veikli draugijos aktyvistė Ulla-Liisa Heino buvo apdovanota ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Karininko kryžiumi (2004), neeiliniu savo darbštumu ir atsakingumu išsiskyrė ilgametė Donelaičio draugijos sekretorė Stasė Rajala ir kiti.

Nuo ko prasidėjo lietuvių ir suomių kultūriniai ryšiai? Pirmieji Lietuvos kultūra ir mūsų tauta pradėjo domėtis pradėjo suomiai kalbų tyrinėtojai XIX amžiaus pabaigoje. Juos sudomino lietuvių kalba, seniausia dar gyva indoeuropiečių kalba. Rašytoja Maila Talvio su savo vyru, būsimu slavistikos profesoriumi J. J. Mikkola 1894 m. ir 1895 m. dvi vasaras praleido Plokščiuose, svečiuodamiesi tautinio ir kultūrinio lietuvių atgimimo veikėjo Petro Kriaučiūno ir jo žmonos Sofijos namuose. Ši viešnagė, o ypač bendravimas su vienu iš Lietuvos nepriklausomybės šauklių Vincu Kudirka padarė Mailai Talvio didžiulį poveikį.

Baigiantis pirmajam pasauliniam karui ir skylant visoms (Rusijos, Vokietijos, Austrijos-Vengrijos, Osmanų) imperijoms, 1917 metais Helsinkio universiteto salėje įvyko lietuviams išskirtinės reikšmės renginys „Lietuvių vakaras“, kuriame dalyvavo karo pabėgėliai lietuviai inteligentai ir žymūs Suomijos visuomenės atstovai, tarp jų lietuvių

tautosakos tyrinėtojai. Renginio iniciatoriumi buvo lietuvis karininkas (vėliau Lietuvos kariuomenės generolas) Vladas Nagevičius, vakaro metu kalbas sakė poetė Maila Talvio, prof. Aukusti Robertas Niemis, keletą lietuvių liaudies dainų atliko geriausias Suomijos choras „Suomen Laulu“, dainavo Kipras Petrauskas.

Įkuriant Suomių-lietuvių draugiją 1931 m. (Lietuvių ir suomių draugija jau egzistavo 4 metus) ir jos veikloje, be prof. A. R. Niemio, Lietuvos Garbės konsulo Suomijoje dr. R. Oller ir kitų labai daug prisidėjo Augustinas Marganavičius. Jo dalyvavimas savanoriu Žiemos kare (1939-1940 m.) simbolizuoja visos lietuvių tautos dvasinį suomių palaikymą tuo sunkiu metu.

Lietuvos atstovams 2025 m. lankantis Lietuvos ambasadoje Helsinkyje, įvyko susitikimas su Lietuvos ambasadoriumi Suomijoje Edvilu Raudonikiu, patarėju Rimu Kungiu, „Donelaičio-Lietuvos bičiuliai“ draugijos pirmininkės pavaduotoja ir „Suomijos-Lietuvos kultūros fondo“ vadove Anneli Temmes bei „Donelaičio-Lietuvos bičiuliai“ draugijos valdybos nare M. Leinonen. Susitikime kalbėta apie Lietuvos ir Suomijos dvišalius politinius, istorinius ir kultūrinius ryšius, jų tolesnį stiprinimą, artimesnius piliečių kontaktus per Lietuvos ir Suomijos ryšius puoselėjančių bendruomenių ir draugijų bendradarbiavimo stiprinimą.

Ambasadorius papasakojo apie jų teikiamą paramą Suomijos lietuvių bendruomenei ir Donelaičio draugijai, pasidžiaugė tuo, kad visai neseniai į suomių kalbą buvo išleisti K. Donelaičio „Metai“ („Vuodenajat“), lapkričio 12 d., minint „Donelaičio-Lietuvos bičiuliai“ draugijos 35-ąsias metines, įvyko ambasados organizuotas mokslinis seminaras „Iš archyvų į gyvenimą“, kurio metu buvo pristatyta prof. A. R. Niemio 1911-1912 m. įrašytų lietuvių liaudies dainų melodijų skaitmeninė publikacija.

Ambasadoriui ir Suomijos atstovams buvo primintos svarbios artėjančios datos: 2027 metais sukaks 100 metų, kai Kaune buvo įkurta „Lietuvių ir suomių draugija“ (ji veikė iki 1940 m., kai Lietuvą aneksavus SSSR kartu su kitomis „buržuazinėmis“ organizacijomis buvo uždaryta. „Lietuvos ir Suomijos draugija“, įkurta 1990 metų sausį, laiko save šios draugijos veiklos tesėja).

2027 metai bus svarbūs ir tuo, kad sukaks 110 metų nuo „Lietuvių vakaro“ Helsinkyje, o jau 2026 metų kovo mėn. sukako 95 metai nuo „Suomių-lietuvių draugijos“ įkūrimo (ši draugija uždaryta po antrojo pasaulinio karo dėl SSSR spaudimo). Visos šios datos yra labai reikšmingos mūsų tautų bendradarbiavimui, todėl pasiūlėme jas tinkamai paminėti.

Dėl trumpo viešnagės laiko nebuvo galimybės susitikti su kitais Lietuvos bičiuliais Helsinkyje, tuo labiau aplankyti Donelaičio draugijos skyrius Turku, Tamperės, Joensu miestuose. Tikimės tai padaryti ateityje. Susitikime svečiai iš Lietuvos informavo, kad istorinės datos kuriuos atvedė juos į Suomiją jau buvo iškilmingai paminėtos ir Lietuvoje – Vyžuonose, kur yra A. J. Marganavičiaus tėviškė bei jo tėvų kapas ir Kauno Evangelikų Liuteronų Švč. Trejybės bažnyčioje, kurios klebonas Saulius Juozaitis yra nuoširdus Lietuvos ir Suomijos visuomenininkų bendravimo rėmėjas.

Viešnagės metu svečiai bendravo su kitais Donelaičio draugijos, Lietuvių bendruomenės Suomijoje ir Suomijos šaulių atstovais, aplankė su Lietuva susijusias istorinio atminimo vietas Helsinkyje – A. J. Marganavičiaus ir prof. A. R. Niemio kapus Hietaniemi kapinėse, kuriose palaidoti Suomijos prezidentai, kiti žymūs žmonės. Hietaniemi kapinėse buvo aplankytas ir pagerbtas Suomijos Žiemos karo didvyrio, prezidento, maršalo Karlo Gustavo Emilio Manerheimo (1867-1951) kapas.

Suomijai tapus NATO šalimi poreikis stiprinti bendrystę tarp lietuvių ir suomių tautų tapo dar didesnis. Kol kas tokios galimybės išnaudojamos akivaizdžiai nepakankamai. Istorija liudija, kad tautų suartėjimui labai svarbų vaidmenį vaidina atskiros asmenybės ir nevyriausybinės organizacijos. Norėtųsi, kad daugiau žmonių įsijungtų į „Lietuvos ir Suomijos draugiją“, geriau pažintų draugišką kaimyną šiaurėje, skleistų žinias apie suomių kultūrą Lietuvoje ir mūsiškę juose.

Doc. dr. Romualdas Povilaitis

Prie daug Lietuvai nusipelniusių žmonių kapų. *Raimundo Kaminsko nuotraukos*

Lauko paroda primena ypatingas istorijas

Paroda pasakoja daug įdomių ir netikėtų istorijų.

Gegužės 29-ąją Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus kiemelyje (Didžioji Vandens g. 2, Klaipėda) atidaryta ir lankytojams pristatyta lauko paroda „Dekoduota atmintis – išskirtinės istorijos“.

Tęsdamas projektą „Atminties sodas – Wittės vynuogynas“, muziejus šiemet pristato tris pasakojimus, kurie perteikia Klaipėdos krašto, Rytų Prūsijos aktualijas ir platesnę to meto žmonių patirtį. Jų pagrindu tapo dr. Marinos Kulčinskajos ir Adamo Vorbecko dovanoti rinkinių vaizdai.

Pirmasis pasakojimas „Atskrenda „cepelinas“! skirtas dirižablių epochai. Skrodžiantis dangų milžinas tais laikais buvo tikras technikos stebuklas, leidęs žmonėms pakilti į orą ir pasiekti tolimas vietas – anksčiau tai atrodė neįsivaizduojama. Šioje parodos dalyje lankytojai kviečiami susipažinti su dirižablių kūrimo istorija, pasižvalgyti po vieno iš jų vidų ir įsivaizduoti kelionės privalumus bei patirtis.

Antrasis pasakojimas „Nuo idėjos iki verslo imperijos“ skirtas Klaipėdos verslininkų Frydricho Stantieno (Friedrich Stantien) ir Morico Bekerio (Moritz Becker) išskirtinės sėkmės istorijai. 1858 m. Klaipėdoje įkurta įmonė „Stantien & Becker“ Kuršių mariose ties Juodkrante pradėjo naują – pramoninės gintaro gavybos etapą Prūsijoje. Vėliau šis verslas buvo tęsiamas Karaliaučiaus krašte, Palvininkuose.

Trečiasis pasakojimas „Bėgančio laiko tėkmė“ atskleidžia iš Bavarijos į Klaipėdą atvykusio ir ją pamilusio Adamo Vorbecko gyvenimo akimirkas, autentiškus bei unikalius Klaipėdos miesto ir krašto praeities vaizdinius.

Ši lauko ekspozicija veiks iki gruodžio 1 d.

Parodos rengėjų informacija ir nuotrauka

Saulėtą gegužės šeštadienį lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ nariai rinkosi į susiėjimą, kuris vyksta kasmet pavasarį vis kitoje Klaipėdos krašto vietoje. Šį kartą jau 37-ajam susiėjimui buvo pasirinkta Kisinių gyvenvietė.

Pradžioje liuteroniško giedojimo ansamblis „Aisė“ (vadovė prof. Dalia Kiseliūnaitė), kurį sudaro nemaža dalis bendrijos narių, sugiedojo keletą giesmių ir pristatė iš Vilniaus parvežtą nematerialaus kultūros paveldo sertifikatą „Lietuvininkų giedojimo tradicija“. Pagal šią seną Mažosios Lietuvos tradiciją bažnyčioje, namuose ar susiėjimuose gieda visi liuteronai. Ir šios sueigos dalyviai visi kartu pagiedojo keletą giesmių. Kunigas Reincholdas Moras maldoje prisiminė neseniai Amžinybėn iškeliavusį ilgametį, aktyvų bendrijos valdybos narį kunigą Liudviką Fetingį, kurio nuopelnai saugojant Mažosios Lietuvos istoriją, papročius, tradicijas yra didžiuliai.

Bendrijos pirmininkė Rasa Šimkutė parengė ir pristatė susirinkusiems metinę veiklos ataskaitą, pasidžiaugė laimėjimais ir nuveiktais darbais. Diskutuota apie tai, kad Mažosios Lietuvos istorija, simbolika (vėliava, herbas), tradicijos, papročiai dažnam Didžiosios Lietuvos gyventojui yra naujiena ar netikėtas atradimas. Pasitaiko, kad net žiniasklaidos atstovai Klaipėdos kraštą kartais priskiria Žemaitijai.

Po oficialios dalies etnologas ir bendrijos valdybos narys Helmutas Lotužis pakvietė susiėjimo dalyvius aplankyti senąsias liuteronų kapinaites Kisiniuose. Klausėmės jo nuoširdaus pasakojimo apie čia amžino poilsio atgulusius šio krašto gyventojus, jų sudėtingus gyvenimų vingius. Ypač sužavėjo gausa ir įvairovė gražiausių kaltinių kryžių. Tokių

Tradicinis lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ narių susiėjimas

tikrai neteko matyti nei Šilutės, nei Pagėgių apylinkėse.

Nuvykome apžiūrėti ir su švietimu susijusio istorinio paveldo objekto – Grobštų mokyklos. Šis pastatas yra privačių asmenų nuosavybė, bet tvarkomas ir prižiūrimas su meile bei atidumu Klaipėdos krašto paveldo savitumui. Atrodė, kad tuoj prasivers durys į kiemą ir pasirodys mokytojas, paskambins varpeliu bei sukvies mokinius vidun į pamokas.

H. Lotužis papasakojo keletą įvykių iš šio pastato istorijos, o ji prasidėjo 1898 metais. Mokyklinių metų prisiminimais pradėjo dalintis ir sueigos dalyviai.

Daugiausia neformalių ir svarbių ateičiai pokalbių užsimezgė prie tradicinio pietų ir kavos stalo svetingose „Šaulio“ restobaro patalpose. Prisiminimais apie lankymąsi vaikystėje šioje sodyboje pasidalino bendrijos narė Monika Gatulienė.

Apie kavos gėrimo tradicijas klausinėjo Šilutės kultūros centro direktorė Jūratė Pancerovienė. Mat bendradarbiaujant su lietuvininkų bendrija „Mažoji Lietuva“, planuojamas parengti ir išleisti leidinys apie šią tradiciją. Nuotaikingai vyko žaismingas konkursas apie lietuvininkų tarmėje vartotus ir gerokai primirštus žodžius (žekė, cypolė, launagė, muškebotas ir daugelį kitų). Skanaujant nuostabiai kvapnius ir gardžius pyragus, kuriuos iškepė šaunios lietuvininkų bendrijos narės, pokalbiai užsitęsė.

Išsiskirstydami visi linkėjo vieni kitiems susitikti ir kitą pavasarį.

Virginija Užpurvienė

Kisiniuose būta smagaus susiėjimo. *Rengėjų nuotraukos*

Pagerbta mokslininkė Liucija Citavičiūtė

Šių metų Felicijos Bortkevičienės kalbos premija skirta Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkei dr. Liucijai Citavičiūtei.

„Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija balandžio 29 dieną priėmė nutarimą 2026 metų Felicijos Bortkevičienės kalbos premiją skirti Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Senosios literatūros skyriaus vyriausiajai mokslo darbuotojai daktarei Liucijai Citavičiūtei“, – teigė komisijos pirmininkas Seimo narys Valdas Rakutis.

Premija L. Citavičiūtei skirta už ilgametį reikšmingą indėlį tiriant bei publikuojant senąją lietuvių raštiją, Liudviko Rėzos raštų parengimą, nuoseklų Mažosios Lietuvos lituanistinio paveldo aktualinimą, Lietuvos kalbos ir kultūros istorijos sklaidą Lietuvoje bei užsienyje.

„Turėjome labai rimtų kandidatų, tikrai buvo sunku pasirinkti, reikėjo ieškoti argumentų ir rasti būdų, kaip tuos, kurių negalėjome patvirtinti, paskatinti, nes turėjome labai platų ir svarbų pasirinkimą“, – sakė V. Rakutis. „Aš manau, kad mes teisingai pasirinkome, tinkamą žmogų radome“, – pabrėžė jis.

L. Citavičiūtė 1980 metais Vilniaus universitete (VU) baigė vokiečių filologiją, 1980–1985 metais Tarptautiniame jaunimo turizmo biure dirbo gide vertėja, 1985–1987 metais – VU Mokslo muziejuje, 1989–1997 metais dėstė VU, nuo 2002-ųjų dirba Lietuvių literatūros ir tautosakos institute. Gegužės 18 dieną filologei sukako 70 metų.

Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija kasmet konkurso būdu skiria žodžio laisvės gynėjos, labdaros organizatorės F. Bortkevičienės (1873–1945) atminimą įamžinančią Kalbos premiją. Ji skiriama už reikšmingą lituanistinę veiklą Lietuvos ir užsienio piliečiams, organizacijoms ar institucijoms.

Premija įsteigta 2004 metais, dabar ji siekia 6 tūkstančius eurų. Pasak V. Rakučio, planuojama premijos sumą padidinti iki 10 tūkst. eurų. Iš Kultūros ministerijos biudžeto skiriama premija bus įteikta gruodžio pradžioje vyksiančiame renginyje „Kalbos vakaras“.

DŽ informacija

Nuotrauka iš DŽ archyvo

Birželis – vasaros pradžia, atostogų metas, bet vydūniečiams tai baigiamasis ir itin atsakingas parengiamųjų, organizacinių-logistikos darbų etapas, talkinant Šilutės raj. ir Pagėgių savivaldybėms. Klaipėdos universiteto kultūros renginio „Vydūnas - Tautai ir valstybei“ programoje buvo numatyta, jog atidengiant ir pašventinant paminklinį akmenį Vydūno gimtinėje Jonaičiuose birželio 27-tą, prieš tai bus aplankytas ir pagerbtas Vydūno kapas Bitėnuose, o Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejuje įvyks mokslinė-praktinė konferencija „Spindulys esmi begalinės šviesos“...

„Spindulys esmi begalinės šviesos“ - jei įsiklausytume į šiuos Vydūno žodžius, giliai giliai pajaustume kiekvienas savo širdyje begalinę stiprybę ir tikrąją vertę!.. Kiekvienas iš mūsų esame šviesos spinduliai, tik praradę ar nutolę nuo tikrojo savo kelio. Būtent dora ir pagarba sau, ir savo kūnui, padeda išlaikyti dvasinę stiprybę ir kūno sveikatos balansą“, – teigia vydūnietė teisininkė Raimonda Šideikienė.

Šio kilnaus projekto įgyvendinimui teko pasitelkti ne tik Vydūno paminklo Klaipėdoje mecenatą Rimantą Cibauską, klaipėdiečiams gerai žinomą, talentingą skulptorių Gintautą Jonkų, bet ir dvi savivaldybes – Šilutės rajono (meras Vytautas Laurinaitis) ir Pagėgių (meras Vaidas Bendaravičius), su kuriomis Klaipėdos universitetas yra pasirašęs bendradarbiavimo sutartį. Visiems jiems, kultūros renginio dalyviams, o taip pat Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejaus direktorei Liudvikai Burzdžiuvienei, na ir žinoma, KU rektoriui prof. dr. Artūrui Razbadauskui bei KU Infrastruktūros ir plėtros prorektoriui dr. Benediktui Petrauskui Vydūno draugija, vadovaujama pirmininkės prof.

Vydūno gimtinėje Jonaičiuose atidengtas jam skirtas paminklinis akmuo

Atidengiamas paminklinis akmuo Vydūnui.

dr. Aušros Martišiūtės-Linartienės reiškia išskirtinę, nuoširdžią padėką.

Trumpai apie Vydūno gimtinę Jonaičius (Šilutės raj.)

Pasak iškilaus vydūnistikos tyrėjo, šviesios atminties filosofo dr. Vaclovo Bagdonavičiaus, archyvinių dokumentų, liudijančių Vydūno (tikrasis vardas ir pavardė – Vilhelmas Storostas) gimimo faktą, datą ir vietą nėra. Visose biografijose bei autobiografijose sakoma, jog Vilhelmas Storostas gimė 1868 m. kovo mėn. 22 dieną Šilutės apskrities Jonaičių kaime.

Jo tėvas – Pagrynių kaimo (Šilutės apskr.) valstiečio sūnus Anskis Storostas buvo mokęsis Berlyno evangelikų misionierių seminarijoje. Dėl silpnos sveikatos (sirgo džiova) negalėjo vykti į Pietų Afriką dirbti misionieriumi, todėl kurį laiką rinko misijoms aukas Klaipėdos krašte ir Žemaitijoje. Vedęs turtingo valstiečio iš Lankupių kaimo (Klaipėdos apskr.) dukrą Mariją Ašmonaitę, gavo sėslesnę evangelikų kunigo tarnybą Žemaičių Naumiestyje.

Šeima apsigyveno netoli nuo Anskio tarnybos vietos, Šilmeižių kaime. Čia jiems gimė pirmasis sūnus. Vėliau Storostams pavyko išsinuomoti namelį pas Anskio giminaitį Palkį Jonaičiuose, kur „Verdainės varpams gaudžiant į jusnims patiriamą pasaulį“ atėjo antrasis vaikas Vilhelmas – būsimasis Vydūnas.

Ilgiau Jonaičiuose Storostų šeima neužsibuvo. Išlaikęs būtinus egzaminus, Anskis gavo pradžios mokyklos mokytojo vietą Pilkalnio apskrities Naujakiemio kaime, kur su šeima nuolat apsigyveno. Čia Anskiui ir Marijai Storostams gimė dar aštuoni vaikai, iš kurių du visai mažyčiai mirė. Augant aštuonių vaikų būriui (dvi mergaitės ir šeši berniukai), namuose didelių išteklių nebuvo, bet niekada jie nestokojo gražaus susiklausymo, tarpusavio santykių darnos, žmogiškos šilumos. Kaip prisimena pats Vydūnas, „nuoširdžiame motinos jausmingume ir šviesiame tėvo mąstyme, pirmiausia suvokiau žmogų“.

Pažymėtina tai, jog iš dešimties Anskio ir Marijos Storostų šeimos vaikų vienintelis jų sūnus Vilhelmas Storostas-Vydūnas, savo pasišventusia švietėjiška-kūrybine veikla, raštais, pozityvia mąstysena, tauraus žmoniškumo puoselėjimu globalių konfliktų, pasaulinių karų akivaizdoje plačiai išgarsino ne tik Storostų giminę, bet ir visą lietuvių tautą.

Juozas Ivanauskas,
Klaipėdos universiteto kultūros renginių „Vydūnas-Tautai ir valstybei“ moderatorius-režisierius

Renginiui buvo atsakingai ruošiamasi. *Rengėjų nuotraukos*

Juodkrantėje įteikta 17-oji Martyno Liudviko Rėzos premija

Premijos laureatas Saulius Kruopis (dešinėje).

Minint 250-ąsias Kuršių nerijoje gimusio Liudviko Gedimino Martyno Rėzos gimimo metines, Juodkrantės evangelikų liuteronų bažnyčioje įteikta septynioliktoji Martyno Liudviko Rėzos vardo kultūros ir meno premija.

Neringos savivaldybės tarybos sprendimu ji skirta tapytojui, plenerų organizatoriui Sauliui Kruopiui už Kuršių nerijos ir Mažosios (Prūsų) Lietuvos kultūros tradicijai reikšmingą, aktyvią ir kūrybišką veiklą, Nidos dailininkų kolonijos tradicijų tąsą bei ilgametį ekspresionistinės tapybos plenerų organizavimą, reikšmingas parodas ir leidinius, atskleidžiančius Neringos gamtos ir kultūros paveldo išskirtinumą Lietuvoje bei užsienyje.

Siekdama įvertinti kūrėjus, mokslininkus bei meno srityje dirbančias asmenybes už Kuršių nerijai reikšmingą, aktyvią ir kūrybingą veiklą, Neringos savivaldybės taryba 2008 metais pritarė Martyno Liudviko Rėzos kultūros ir meno premijos steigimui.

Premija skiriama už mokslinės tiriamosios, edukacinės veiklos, etninės kultūros ir kultūros paveldo puoselėjimo, garso, vaizdo įrašų bei kitų leidinių, užtikrinančių materialaus ir nematerialaus paveldo išsaugojimą, leidybos, klasikinių bei šiuolaikinių menų sklaidos, literatūros, liaudies meno srityje bei už iniciatyvas, populiarinančias Kuršių neriją ir prisidedančių prie turizmo plėtros regione.

Siūlymą premiją skirti S. Kruopiui pateikė Lietuvos dailininkų sąjunga, kuriai tapytojas priklauso, o sprendimą menininką apdovanoti priėmė Neringos savivaldybės taryba.

Nuo 1995 metų S. Kruopis organizuoja tarptautinius Nidos tapybos plenerus, tęsiančius ekspresionistinės tapytojų grupės „Brucke“ tradicijas. Per šį laikotarpį surengta 30 plenerų, kuriuose dalyvavo daugiau kaip 500 menininkų iš 40 šalių. S. Kruopis yra Menininkų asociacijos „Tiltas“ pirmininkas, jo pastangomis taip pat sudarytos ir išleistos didelės apimties knygos, pristatančios Neringą kaip pasauliniu mastu unikalią menininkų koloniją.

M. L. Rėzos vardu pavadintos premijos dydis – 3 tūkst. eurų.

„Minėdami Martyno Liudviko Rėzos metus, kviečiame iš naujo pažinti jo asmenybę ir darbus, o kartu – geriau suprasti Neringos ir viso pamario krašto kultūrinį kraštovaizdį. Tai galimybė pažvelgti į mūsų istoriją ne kaip į praeitį, o kaip į gyvą pasakojimą, kuris formuoja ir šiandienos tapatybę“, – sakė Neringos savivaldybės meras Darius Jasaitis.

Rengėjų informacija

Saulius Kruopis yra išleidęs ne vieną knygą. *Artiom Myškin nuotraukos*

Apie Liudviką Rėzą kaip masoną

Renginys Juodkrantės evangelikų liuteronų bažnyčioje pristatė Liudviką Martyną Rėzą kaip masoną.

Ar žinojote, kad Liudvikas Gediminas Martynas Rėza buvo Karaliaučiaus masonų ložės „Po trimis karūnomis“ narys? Būtent šiai Rėzos biografijos daliai pažinti buvo skirtas birželio 6-osios vakaras Juodkrantės evangelikų liuteronų bažnyčioje.

Dr. Kotryna Rekašiūtė supažindino susirinkusiuosius su masonų vaidmeniu bei atskleidė L. Rėzos sąsajas su šiuo judėjimu. Naujausią knygą „Masonai kultūriniame Prūsijos Lietuvos ir Klaipėdos krašto gyvenime XVIII a. - XX a. pirma pusė“ galima rasti Neringos savivaldybės Viktoro Miliūno viešojoje bibliotekoje.

Vakaro pasakojimą papildė aktorės Virginijos Kochanskytės skaitomi L. Rėzos ir kitų masonų tekstai, o ypatingą nuotaiką kūrė muzikantės Rimos Tamo (smuikas) Rim Tam Violon ir Marijos Moisejevos (fleita) bei vokalisto Everto Soosterio (Leipcigas) atliekami kūriniai.

Naujoji knyga balandžio 10 d. buvo pristatyta ir Klaipėdoje, Pilies muziejaus konferencijų salėje. Renginyje dalyvavo knygos recenzentė doc. dr. Silva Pocytė, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos direktorius dr. Sigitas Narbutas, leidyklos „Flavija“ vadovas Jonas Ragauskas. Renginį vedė aktorė, Klaipėdos universiteto docentė V. Kochanskytė.

Istoriografijoje teigiama, kad masonai – vienas sėkmingiausių Didžiosios Britanijos kultūrinio eksporto pavyzdžių. XVIII a., plintant Apšvietos epochos idėjoms, masonų judėjimas neaplenkė ir Prūsijos. Masonystę be priešiškumo priėmusi evangelikų liuteronų bažnyčia sudarė palankias sąlygas įsikurti ir pirmajai masonų ložei Klaipėdos apskrityje bei dabartinėje Lietuvos teritorijoje – 1776 metais įsteigta „Memphis“ ložė.

Knygoje dėmesys teiktas masonų sąsajų su lituanistika analizei, plačiau aptarti su lituanistika susijusių ir masonams priklausiusių Prūsijos veikėjų ryšiai. Siekdama atverti naujus istorinius kontekstus, autorė kviečia plačiau pažvelgti į lituanistinę veiklą, perpintą masonų draugijos ryšiais.

Kaip pažymi K. Rekašiūtė, masonų tematika dėl uždaros draugijos veiklos tyrėjui nėra dėkinga – draugijos veiklą liudijančių dokumentų paieškos buvo sudėtingos. Naujų istorinių šaltinių tyrimai vedė ne tik į Lietuvos atminties institucijas, bet ir į Slaptąjį valstybinį Prūsijos kultūros paveldo archyvą Berlyne.

Kokius masonų ložių sąrašus pavyko aptikti, kieno pavardės siejamos su lituanistiniu sąjūdžiu Mažojoje (Prūsų) Lietuvoje, kokią įtaką tai darė lietuvių kalbos įtvirtinimui? Susitikimo metu pažinimo vartai buvo atkelti akademinei ir plačiajai visuomenei.

Organizatorių informacija

Naujoji dr. Kotrynos Rekašiūtės knyga. *Organizatorių nuotraukos*

Literatūrinė Ievos Simonaitytės premija – Dovydui Pancerovui

Literatūrinė Ievos Simonaitytės premija skiriama už meniškai brandžius literatūrinius kūrinius, kuriuose atsispindi Mažosios Lietuvos dvasia. Pretenduoti į premiją gali fiziniai ir juridiniai asmenys. Literatūrinė Ievos Simonaitytės premija skiriama nuo 1987 m., premijos dydis – 2000 eurų. Jos steigėjai UAB „Mūsų laikas“ ir Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešoji biblioteka.

Ievos Simonaitytės premijos laureatas, išrinktas specialios komisijos, pagal tradiciją paskelbiamas artėjant rašytojos gimtadieniui – sausio 23 d., apdovanojimo ceremonija vyksta Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešojoje bibliotekoje. Šios premijos pirmuoju laureatu tapo rašytojas R. Sadauskas už romaną „Ežerėnų papartis“. Nuo 1988 iki 2024 metų švenčiant rašytojos gimtadienį buvo apdovanota 40 laureatų.

40-oji literatūrinės Ievos Simonaitytės premija įteikta rašytojui Dovydui Pancerovui už 2025 metais išleistą romaną „Pragaro vartai“.

Šiemet jubiliejinei premijai gauti buvo pateikta 16 grožinės literatūros kūrinių. Juos vertino profesionali komisija, sudaryta iš literatūros specialistų ir kultūros lauko atstovų. Komisijos sprendimu apdovanojimas skirtas romanui „Pragaro vartai“ už dinamišką siužetą, charakteringus personažus ir ryškiai atskleistą Klaipėdos krašto kultūrinį bei socialinį kontekstą.

„Pragaro vartai“ – tai psichologiškai paveikus pasakojimas apie jauno tėvo bandymą prisitaikyti prie besikeičiančio gyvenimo karo paženklintame pasaulyje. Pagrindinis herojus, suvokęs savo asmenines nesėkmes ir bijodamas tapti svetimu sūnaus akyse, palieka šeimą bei darbą ir grįžta į gimtąjį Uostadvarį. Čia, vaikystės namuose, jis desperatiškai ieško saugumo ir ramybės, tačiau praeities šešėliai, atsakomybė bei karo patirtys neleidžia pasislėpti nuo realybės.

Premijos įteikimo renginyje dalyvauvo premijos laureatas Dovydas Pancerovas, Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešosios bibliotekos direktorė dr. Laura Šimkevičė, kultūros mecenatas Rimantas Cibauskas, literatūros kritikas dr. Regimantas Tamošaitis. Vakarą vedė žurnalistė Agnė Bukartaitė, muzikinę programą atliko DJ UraganiuS ir Virgina Asnauskienė.

Literatūrinė Ievos Simonaitytės premija skirta Dovydui Pancerovui.

Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešoji bibliotekos informacija

Agluonėnuose įteikta 30-oji rašytojos Ievos Simonaitytės premija

Klaipėdos rajone esantys Agluonėnai šiemet yra Lietuvos mažosios kultūros sostinė. Šis statusas Agluonėnams suteiktas visiems 2026-iesiems metams ir žymi svarbų etapą vietos bendruomenės kultūriniame gyvenime. Renginio „Tau, Didžioji Ieva, 129“ metu įteikta ir 30-oji Ievos Simonaitytės premija.

Iškilmingas renginys vyko Vanagų evangelikų liuteronų bažnyčioje, į kurią susirinko vietos gyventojai, kultūros bendruomenė, svečiai iš kitų rajono vietovių. Renginys tapo simboliniu startu visai metų programai, kurią sudarys įvairūs kultūriniai, meniniai, edukaciniai ir bendruomeniniai renginiai.

Išskirtinis dėmesys visus metus bus skiriamas Agluonėnų – unikalaus Mažosios Lietuvos krašto kampelio identiteto, jo istorijos, tradicijų, papročių, etninės kultūros pristatymui ir reprezentacijai. Ši iniciatyva ne tik stiprins vietos tapatybę, bet ir kvies visus pažinti unikalų Mažosios Lietuvos kampelį – tokį, kuris sugeba išlaikyti gyvą tradiciją ir perduoti ją ateinančioms kartoms.

Prasmingu renginio akcentu tapo jau į tradiciją išaugusi Mažosios Lietuvos vėliavų teikimo ceremonija. Šiemet jos įteiktos kultūros sostinės partneriams, kuriems suteikiama simbolinė Agluonėnų kultūros ambasadorių misija.

Atidarymo renginio metu įteikta ir 30-oji rašytojos Ievos Simonaitytės premija, kuri šiemet skirta Priekulės meno ir kultūros centro liaudiškos muzikos kapelai „Bengeliai“. Premija kolektyvui įteikta už nuoseklų ir ilgametį Mažosios Lietuvos kultūrinio tapatumo ir tradicijų garsinimą Lietuvoje ir užsienyje, aktyvią koncertinę veiklą bei reikšmingą indėlį stiprinant krašto žinomumą ir puoselėjant gyvąją tradiciją.

„Lietuvos mažosios kultūros sostinės vardo suteikimas Agluonėnams yra ir viso rajono įvertinimas. Šis kraštas turi stiprias tradicijas, aktyvią bendruomenę ir žmones, kurie kasdien kuria kultūrą. Ypač simboliška, kad šių metų pradžioje pagerbiami „Bengeliai“ – kolektyvas, kuris daugelį metų nuosekliai garsina Mažąją Lietuvą ir jos tapatybę tiek Lietuvoje, tiek užsienyje“, – sako Klaipėdos rajono meras Bronius Markauskas.

Priekulės kultūros centro „Bengelių“ kaimo kapela gyvuoja per 20 metų. Lietuvos liaudies kultūros centro direktoriaus nutarimu įvertinta II kategorija pagal meninį lygį. Klaipėdos rajonų kapelų apžiūrose, kapela įvertinta I ir II laipsnio diplomais. Jos repertuarą sudaro lietuvių liaudies ir profesionali lietuvių kompozitorių kūryba bei dainos, aranžuotos ir kurtos kolektyvo vadovės.

Daugiau nei du dešimtmečius gyvuojanti kapela savo veikla liudija, kad liaudiška muzika gali būti šiuolaikiška, gyva ir patraukli įvairaus amžiaus klausytojams. Kolektyvas koncertavo ne tik Klaipėdos rajone ir visoje Lietuvoje, bet ir užsienyje, pristatydamas Mažosios Lietuvos muzikinį paveldą tarptautinei auditorijai. Kapelos repertuaras, savitas skambesys ir glaudus ryšys su žiūrovais tapo svarbia regiono kultūrinio gyvenimo dalimi.

Šventinę nuotaiką renginyje kūrė ir muzikinė programa. Koncertavo Klaipėdos miesto savivaldybės kultūros centro Žvejų rūmų mišrus choras „Cantare“, taip pat pasirodė atlikėja Rosita Čivilytė ir pianistas Feliksas Zakrevskis.

Premijos steigėja Klaipėdos rajono savivaldybės Aglonėnų seniūnija, finansinis rėmėjas – savivaldybė.

Rengėjų informacija

K. Marcinkevičienės nuotrauka

Kultūros paveldo vertybių sąvade – krikštai ir evangelikų liuteronų giedojimas Mažojoje Lietuvoje

Krikštai. *Kuršių nerijos istorijos muziejaus nuotrauka*

Gegužės 19 d. Vilniaus rotušėje jau devintą kartą iškilmingos ceremonijos metu buvo pagerbiami gyvojo kultūros paveldo vertybių puoselėtojai. Jiems bei paraiškų teikėjams įteikti įrašymą į nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą patvirtinantys sertifikatai.

Šventėje buvo pristatoma trylika nacionalinį sąvadą papildžiusių gyvojo paveldo reiškinių. Tai – analoginės fotografijos tradicija Lietuvoje, bulvinių bandų ant kopūsto lapų kepimo tradicija Lazdijų krašte, krikštų tradicija Mažojoje Lietuvoje, nėgių žvejyba Šventosios upėje, Sartų žirgų lenktynių tradicija Dusetose, Skriaudžių kanklės: šimtametė muzikavimo tradicija, Trijų Karalių vaikštynės Darsūniškyje, Lietuvininkų giedojimo bei žemaičių dounininkų dainavimo tradicijos, taip pat net keturios paveldo išsaugojimo veiklos – etnomuzikavimo ir tradicinių amatų kursai Kelmėje, Lietuvos moldavų ir rumunų pavasario pasitikimo šventė „Marcišor“, romų kultūros festivalis „Gypsy Fest“, žirgų maudynės Anykštėnų naktigonės šventėje.

Iškilmės surengtos Vilniaus rotušėje. *Organizatorių nuotraukos*

Nacionalinis sąvadas pradėjo veikti 2017 m., jo valdytojas – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, tvarkytojas – Lietuvos nacionalinis kultūros centras. Itin reikšmingą vietą kuriant Sąvadą užima šalies kultūros, mokslo įstaigos, savivaldybių institucijos, nevyriausybinės organizacijos, bendruomenės – idėjų ir entuziazmo nestokojančių žmonių dėka vertybių sąrašas kasmet vis papildomas (jame jau 83 vertybės!), visuomenė skatinama pažinti ir išsaugoti gyvąjį paveldą.

Naujai į Sąvadą įtraukti reiškiniai toliau kuria Lietuvos tapatybę, sušvintančią šimtametėmis ir naujomis tradicijomis. Jos formuoja etnografinių regionų veidą, liudija glaudų ryšį su gamta, išryškina šalies daugiakultūriškumą ir yra

puoselėjamos meno kūrėjų.

Krikštai – senieji Pamario krašto antkapiniai paminklai. Tai zoomorfinių, geometrinių, augalinių pavidalų 0,5–2 m aukščio, 2–6 cm storio medžio plokštumos. Manoma, kad krikštų paskirtis buvo kur kas platesnė nei vien mirusiojo atminimo paženklinimas ir šie mažosios architektūros šedevrai atspindi senosios baltiškosios ir krikščioniškosios pasaulėžiūrų sinergiją.

Ankstyviausi krikštų paminėjimai siekia XVI a. Istoriškai šie paminklai paplitę Kuršių nerijoje, Melnragės, Karklės, Bomelsvitės kapinėse, taip pat dabartinių Kretingos, Tauragės ir Šilutės rajonų apylinkėse. Laikantis konfesinių papročių, krikštai statomi mirusiojo kojūgalyje, o jų stiebas dažniausiai siekia kapo dugną.

Jau šimtmetį stebimas krikštų tradicijos nykimas – daug paminklų suirę, kurį laiką buvo primiršta krikštų gamybos ir statymo praktika. Kuršių nerijoje šių paminklų išsaugojimu praėjusio šimtmečio 7–8 dešimtmetį pasirūpino krašto patriotas nidiškis dailininkas Eduardas Jonušas. Jo ir kitų menininkų bei kraštotyrininkų dėka krikštų rekonstrukcijos vėl papuošė Nidos, Preilos, Juodkrantės kapines.

Šiandien šią tradiciją palaiko, tęsia ir perduoda abiejuose Kuršių marių krantuose gyvenantys meistrai ir žmonės, užsakantys bei prižiūrintys paminklus. Krikštai įgyja naujų funkcijų – jų replikomis ar skulptorių, tautodailininkų sukurtais krikštų pavidalo paminklais įamžinamos iškilios asmenybės bei krašto istorijos datos. Mažosios Lietuvos regiono kultūros įstaigos užtikrina tradicijos gyvybingumą ją dokumentuodamos, skleisdamos, šviesdamos visuomenę.

Pamario gyventojai ir Mažosios Lietuvos istorija besidominantys asmenys krikštus vertina kaip vietos, religinės bei etninės tapatybės ženklą. Dėl kryptingų išsaugojimo pastangų krikštai išlieka išskirtine Mažosios Lietuvos kultūrinio kraštovaizdžio dalimi, žinoma visoje šalyje ir už jos ribų. Krikštų tradicija padeda išsaugoti atmintį apie dramatišką Mažosios Lietuvos istoriją, daugiasluoksnę kultūrą, pasaulėžiūrų sankirtas. Trapi krikštų prigimtis įprasmina tvarumo ir ekologijos idėjas, skatina aktyviai puoselėti mirusiųjų atminimą.

Garbės raštus atsiėmė ansamblio „Aisė“ vadovė ir paraiškos teikėja prof. Dalia Kiseliūnaitė bei bendrijos sekretorė Inga Kaulickienė.

Evangelikų liuteronų giedojimas Mažojoje Lietuvoje – gyva religinio muzikinio paveldo tradicija, kurios ištakos siekia XVI a. Gimtosios kalbos vartojimą liturgijoje įtvirtinusios Reformacijos idėjos skatino lietuviškų giesmynų kūrimą ir bendruomeninį giedojimą, kuris ilgainiui tapo išskirtiniu šio krašto žmonių religinės praktikos ir etnokultūrinės savimonės bruožu.

Lietuviškų liuteroniškų giesmių melodika ir ritmika aprėpia ir jungia įvairius muzikinius šaltinius: grigališkąjį ir vokiečių protestantiškąjį choralą, viduramžių himnodiją, bei lietuvių dainuojamąjį folklorą. Tradicija gyvuoja Plikių, Dovilų, Vanagų, Rusnės, Priekulės, Juodkrantės, Tauragės, Šilutės, Jurbarko ir kitose evangelikų liuteronų parapijose.

Giedojimas lydi tikinčiuosius visus liturginius metus ir yra neatsiejama pamaldų, religinių, asmeninių, šeimos progų (krikštynų, konfirmacijų, vestuvių, laidotuvių) bei bendruomenės susibūrimų, kapinių švenčių dalis. Anksčiau buvo giedama ir gamtos stichijų karų, ligų metu, prašant Dievo pagalbos ir stiprybės.

Nors liuteronų bendruomenės išsisklaidymas kelia iššūkių tradicijos tęstinumui, ji išlieka gyva per nuolatinę praktiką evangelikų liuteronų parapijose, kur dažnas bendruomenės susiėjimas pradedamas ir baigiamas malda bei giesme. Tradicijos perdavimu rūpinasi vargonininkai, chorai ir giedotojų ansambliai, o pastaraisiais dešimtmečiais ši pamaldumo raiška aktyviai fiksuojama, sisteminama bei įtraukiama į akademinius tyrimus, sėkmingai pasitelkiami nauji leidiniai ir skaitmeniniai ištekliai.

Gegužės 29 dieną Klaipėdos rajono meras Bronius Markauskas pagerbė Lietuvininkų bendriją „Mažoji Lietuva“ už liuteroniškos giedojimo tradicijos tęsimą ir puoselėjimą, o taip pat vieną iš paraiškos teikėjų prof. Dalią Kiseliūnaitę. Garbės raštus atsiėmė ansamblio „Aisė“ vadovė ir paraiškos teikėja prof. Dalia Kiseliūnaitė bei bendrijos sekretorė Inga Kaulickienė.

Organizatorių informacija

Vėliavų spalvos Prūsijos Lietuvoje

Vytautas Šilas,
Mažosios Lietuvos reikalų tarybos Garbės pirmininkas

(Pabaiga. Pradžia Nr. 4 (253))

Dėl Mažosios Lietuvos vėliavos spalvų simbolikos istorikai nėra apsisprendę. Visgi, trispalvė žalios-baltos-raudonos spalvų vėliava, visų apie ją rašiusių pripažinimu, buvo lietuviškų tautinių spalvų vėliava. Ilgainiui ji ir tapo visų vadinama tiesiog lietuvių vėliava. Tiražuojamas teiginys, kad jos buvo perimtos iš Tilžės miesto herbo yra gryniausias nesusipratimas (joje žalios spalvos nebuvo). Akivaizdu, kad tos spalvos paimtos iš ankstyvosios lietuvininkių tautinės aprangos, kuri, kaip žinia, pasižymėjo spalvingumu. Kokia tos lietuvininkų vėliavos spalvų prasmė? Mažosios Lietuvos patriarchas Martynas Jankus 1938 m. vasario 12 d. laiške M. Dobužinkiui aiškino taip: *Kad žalia, balta ir raudona buvo sena Lietuvos vėliava, buvo pasakyta Narbuto, o rodos ir Kirkoro, kuris pasakė žalia - Žemaitija, balta - Prūsija, o raudona - Lietuva*. Beveik po mėnesio M.Dobužinskiui parašė jau Vydūnas: *Nebuvo man žinoma, kad žalioji spalva būtų laikoma žemaitiška. Girdėjau sakant, kad ji reiškia viltį ir draugiškumą, baltoji - pasišventimą, o raudonoji spalva - patvarumą, gajumą*. Abiejų lietuvių laiškus M. Dobužinskiui galite pamatyti Vilniaus Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje. Na, o Mažosios Lietuvos kultūrininkė, poeto Frydricho Bajoraičio sesuo Lidija Bajoraitė, grįžusi iš Sibiro tremties, lietuvininkų vėliavos spalvų vaizdinius nusakė taip: *žal‘s laukelis, balt‘s žirgelis, o širdelėj kraujo raudonum‘s*.

1905 m. Amatų paroda Tilžėje.

Trijų žalios-baltos-raudonos spalvų derinio vėliavą naudojo ne tik etninės Lietuvos teritorijos administracija. Tokių spalvų vėliavą turėjo 1829 m. sausio 31 d. įkurta Karaliaučiaus universiteto studentų korporacija *Littuania* – Lietuva (*Studentenverbindung an der Albertus Universität Corps Littuania*). Tų pačių spalvų buvo ir jos herbas. Jo žalios spalvos fone buvo baltas ***Lietuvio žirgas*** (*Littauer-Schimmel*). Šios korporacijos nariais dažniausiai tapdavo *Lietuvos provincijos* Karališkosios mokyklos Tilžėje (joje buvo dėstoma ir lietuvių kalba) bei Gumbinės Frydricho mokyklos absolventai. Lietuvos korporacijos nariai save laikė *lietuviais* ir Lietuvos patriotais, nors iš pradžių tikrų lietuvių joje būta tik vienas kitas. Vėliavoje buvo įrašytas šūkis: *Littuania in aeternum* (Lietuva amžinai). Visgi, tas korporantų patriotiškumas buvo daugiau teritorinis (visi iš Lietuvos), nei etninis, tautinis. Taigi studentų brolijos *Lituania* simbolikoje šios spalvos buvo tapatinamos su lietuviškuoju regionu. Trečiąsias korporacijos įkūrimo metines (1832 m.) minint buvo sukurtas tų pačių spalvų herbas su pakilusiu baltu Lietuvio (*Littauer*) žirgu. Beje, 1936 m. naciai dar egzistavusią *Lietuvos* korporaciją likvidavo.

Pagal tokią pat tradiciją, kaip ir Karaliaučiaus korporantų, sukurtą herbą turėjo ir 1879 m. įkurta Vokiečių ir lietuvių literatūros draugija (*Deutsch-Litauische literarische Gesellschaft*). Ir jos emblemos žaliame lauke matome pakilusį *šventą baltą žirgą*. Per draugijos posėdžius būdavo lietuviškos raudonos, baltos ir žalios spalvų atributikos.

Šių spalvų vėliavą turėjo lietuviškiausiame Mažosios Lietuvos mieste Tilžėje 1885 m. įkurta pirmoji tautinė lietuvių organizacija *Birutė*. Čia, savo veiklos dešimtmečiui paminėti, ji 1895 m. vasario 17 d. surengė pirmąjį Mažojoje Lietuvoje viešą lietuvišką vakarą. Tuomet suvažiavo apie 800 lietuvių *iš visų kraštų Lietuvos, nuo kuršiškų marių, nuo Klaipėdos, nuo Įsruties, nuo Karaliaučiaus* (laikraščio *Lietuviška Ceitunga* informacija). Visi *Birutės* valdybos nariai ir atvykstančių sutikėjai buvo pasipuošę *žaliai baltai raudonomis* juostomis. Ir

1897 m. kovo 22 d., Tilžėje minint 100-ąsias Prūsijos karaliaus ir Vokietijos imperatoriaus Vilhelmo I (lietuvių pamėgtos karalienės Luizos sūnaus, karūnuoto Karaliaučiuje) gimimo metines, apie 40 birutininkų, persijuosiusių trispalvėmis lietuviškomis juostomis, žygiavo įvairių draugijų eisenoje. Tokiomis juostomis birutininkai pasipuošdavo ir per kitus savo renginius (pavyzdžiui, per 1908 m. Jonines). Šią tautinę atributiką naudojo ir Tilžės lietuvių klubas (1912-1914). Klaipėdos krašto sukilimo operacijos politinio lyderio Erdmono Simonaičio žmona Margarėtė Simonaitienė pasakojo, kad klubo susirinkimai prasidėdavo ant stalo pastačius žalią-baltą-raudoną Mažosios Lietuvos vėliavą.

Suvokdami, kad lietuvininkų žalios-baltos-raudonos spalvų vėliava atstovauja ne tik teritoriją, bet ir lietuvišką dvasią, susipratę lietuvininkai ėmė vis dažniau ją kelti. Antai poetas Mikelis Hofmanas, pasirašęs *Ateivio* slapyvardžiu Tilžėje ėjusiame *Birutės* žurnalo 1913 m. Nr. 1 rašė: *Iškelkime lietuvišką vėliavą* [...] *nors kartą į metus, o tai liepos 15 d. garbingai atminčiai mūšio prie Žalgirio*. [...] *Kaimiečiai pamilę lietuviškas spalvas (žalią, baltą, raudoną) vis dažniau įsitaisys nors mažesnę vėliavą prie namo, ant laivo*. Vėliau eilėraštyje *Protestų audroje* jis tęsė tą mintį: *Tilžė, Lietuvos miestelis / ir Šilutė, Klaipėda... / Čia galiaus kiekvienas namelis / Lietuvos neš vėliavą*.

1919 m. Versalio taikos sutartimi šiaurinė Mažosios Lietuvos dalis – Klaipėdos kraštas, kaip lietuviška teritorija, buvo atskirtas nuo Vokietijos. Tuomet šį savo globai pasiėmė Lenkijos sąjungininkė Prancūzija. Tam, kad jis atitektų ne Lietuvai, o taptų sąjungininkės Lenkijos protektoratu, buvo sumanyta įkurti pereinamąją „Laisvąją“

Amerikos lietuvių pasiūlyta Lietuvos vėliava.

Klaipėdos valstybę – *Freištatą*. Šiam dariniui 1922 m. jau buvo sugalvota dviejų horizontalių geltonos-raudonos spalvų vėliava (turbūt pagal ją vienas klaipėdietis dizaineris 1990 m. savo miestui sukūrė tų pačių, tik vertikaliai išdėstytų spalvų vėliavą). 1923 metų Klaipėdos karšto išlaisvinimo iš prancūzų „globos“ įvykiai vyko su Mažosios Lietuvos vėliava. Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje saugoma Mažosios Lietuvos vėliava su užrašu baltojoje juostoje: *Vyr. M. L. Gelbėjimo Komitetas Klaipėda 1923 m. sausio 9*. Iki 1923 m. vasario 20 d., t.y. iki oficialaus Klaipėdos krašto jurisdikcijos perdavimo Lietuvos valstybei, šiame krašte buvo keliama tik Mažosios Lietuvos trispalvė. Ją turėjo ir sausio 16 d. pradėta formuoti Klaipėdos krašto savanorių armija. 1925 metais Vyr. M. L. Gelbėjimo Komitetas apdovanojo Klaipėdos krašto sukilimo dalyvius *Klaipėdos atvadavimo medaliais*. Sidabrinis medalis buvo nešiojamas ant žalios baltos raudonos spalvų kaspino. Džiugu, kad 1925 m. (prieš 100 metų) šio komiteto pirmininko, Mažosios Lietuvos patriarcho Martyno Jankaus, iniciatyva Mažosios Lietuvos vėliavos oficialus naudojimas Klaipėdos krašte (be jokių papildomų ženklų ant jos) buvo įteisintas Lietuvos Ministrų kabineto 1925 m. sprendimu. Dažnai Lietuvos valstybės tautinė (geltona-žalia-raudona) ir Mažosios Lietuvos tautinė (žalia-balta-raudona) vėliavos būdavo iškeliamos viena greta kitos!

Istorikas ir Pasaulio lietuvių archyvo vadovas V. Liulevičius straipsnyje *Lietuvių tautinės vėliavos spalvos* rašė, kad *prieš Lietuvos valstybės nepriklausomybės paskelbimą buvo diskutuojamas tautinės vėliavos klausimas*. Ten jis rašė, kad *Tautinės vėliavos reikalas dar iškilo ir 1918.III.13-14 JAV lietuvių seime. Neilgai tuo reikalu diskutavus, visais balsais pripažinta laikinai vartoti jau daugumos vartojamas spalvas: žalia-balta (su Vytimi)-raudona, horizontaliai suderintas. Pripažinus vėliavą, užgiedoti Lietuvos ir Amerikos himnai*.

Istorinė žalia-balta-raudona Mažosios Lietuvos vėliava išgyveno iki šių dienų. Su ja vykdavo ir garsiosios Rambyno šventės. Antai žurnalas *Trimitas,* aprašydamas tokią 1932 metų šventę, rašė: *Į Rambyną susirinko 6-7 tūkstančiai žmonių. Įėjimai į kalną papuošti tautinėmis lietuvių* (t.y. Lietuvos Respublikos tautine – V.Š.) *ir Maž. Lietuvos vėliavomis*. Toliau: *Santaros draugijos – Ąžuolas, Liepa, Vainikas ir kitų pavadinimų. Iš viso per 10, į iškilmes atvyko organizuotai, su orkestru, gražiais plakatais, vainikais ir lietuvių tautinėmis ir Maž. Lietuvos vėliavomis*. Šios šventės dalyvių tarpe buvo mąstytojas Vydūnas, Mažosios Lietuvos kultūros ir visuomenės veikėjai J. Stikliorius, A. Brakas J. Vanagaitis, M. Jankus, K. Paura.

Ne tik lietuvininkai, bet visi lietuviai turėtų didžiuotis senąja lietuvininkų žalios-baltos-raudonos spalvų vėliava. Juk su ja vyko ir 1923 metų Klaipėdos krašto išlaisvinimo ir jo įsijungimo į Lietuvos valstybę įvykiai! Deja, dar atsiranda tokių, kurie norėtų iš lietuvininkų ir istorinės Mažosios Lietuvos vėliavos pasityčioti ją „patobulinę“. Kaip kitaip turėtume traktuoti tuos, kurie, ant istorinės Mažosios Lietuvos vėliavos uždėję visokių vokiškų organizacijų (ir nacių!) proteguojamą briedžio vaizdelį, savo „kūrinį“ paplatino Google paieškos sistemoje? Tokio „simbolio“ Mažajai Lietuvai sumanytojai sako *jis suartintų lietuvius su vokiečiais* (strateginiais partneriais?). Jiems tarkime tiesiai – palikite lietuvininkų vėliavą ramybėje!

Artėjant Klaipėdos krašto įsijungimo į Lietuvos valstybę šimtmečiui, Mažosios Lietuvos reikalų taryba kvietė LR Seimą ir LR Ministrę pirmininkę nuspręsti, kad per 2023 m. sausio 15 dieną minimą atmintiną Klaipėdos krašto dieną prie visų Respublikos savivaldybių būtų iškabintos žalia-balta-raudona Mažosios Lietuvos vėliavos. Į tai sureaguota nebuvo. Gerai, kad jas iškeltas matėme nors per Klaipėdoje surengtą valstybinį Klaipėdos krašto sukilimo 100 metų sukakties minėjimą, kuriame dalyvavo ir žodį tarė Respublikos prezidentas Gitanas Nausėda. Gražu, kad Lietuvoje keliame imperinės Rusijos užpultos Ukrainos vėliavas, kelkime ir Mažosios Lietuvos vėliavą – juk didžiąją jos dalį, Donelaičio žemę, tebevaldo, ignoruodama jos lietuvišką praeitį, ta pati kremliškoji Rusija.

Laikykime aukštai iškėlę istorinę Mažosios Lietuvos žalios-baltos-raudonos spalvų vėliavą!

Klaipėdos sukilimo dalyvis tinkamai įamžintas

Lietuvos Šaulių sąjungos išeivijoje (LŠSI) susirūpinimas netinkamu Klaipėdos sukilimo dalyvio Amerikos lietuvio Andriaus Martusevičiaus atminimu sulaukė reakcijos. LŠSI atstovas Ernestas Lukoševičius informavo, jog birželio pradžioje šį klausimą svarsčiusi Klaipėdos žymių žmonių istorinių datų, įvykių įamžinimo ir gatvių pavadinimų suteikimo darbo grupė bendru sutarimu palaikė idėją A. Martusevičiui skirtą atminimo lentą perkelti į pirminę memorialo teritoriją arčiau paminklo.

Dar pavasarį E. Lukoševičius atkreipė dėmesį, kad šis daug krašto reikalams nusipelnęs Amerikos lietuvis nuolat užmirštamas per minėjimus ir teigė, jog paprasčiausia išeitis būtų perkelti jam skirtą atminimo lentelę į paminklo sukilėliams teritoriją.

Gegužės mėnesį toks pasiūlymas ir prašymas buvo atsiųstas Klaipėdos merui bei miesto tarybai. Jame atkreiptas dėmesys, kad paminklinė lenta obelisko pakraštyje susmego į žemę, o užrašai išblanko. Nuošalyje nuo memorialo esančio A. Martusevičiaus antkapio žmonės per šventes nepastebi, gėlių nepadeda ir nelabai supranta, kas čia palaidotas, manydami, kad tai koks nors atsitiktinai išlikęs sunaikintų miesto kapinių fragmentas ar iš kitur atkeltas svetimkūnis.

„Todėl mes, Šaulių sąjungos nariai, prašome savivaldybę deramai pagerbti užmiršto visuomenės veikėjo ir daug Klaipėdos kraštui nusipelniusio Andriaus Martusevičiaus – Martaus atminimą. Tinkamai įkomponuotas į memorialo aplinką antkapis suteiktų papildomą istorinę, reprezentacinę prasmę, primintų ir išeivių lietuvių indėlį kovose už laisvę, įprastintų

Lietuvos ir Amerikos ryšius praeities bei šių dienų kontekstuose“, – buvo rašoma šaulių rašte.

Šį klausimą svarstant darbo grupėje pasiūlyta perkelti plokštę į originalią kapo vietą už Vyčio kryžiaus. Tokiam siūlymui buvo pritarta vienbalsiai.

Mažosios Lietuvos reikalų tarybos garbės pirmininkas Vytautas Šilas Mažosios Lietuvos enciklopedijoje rašo, jog Andrius Martusevičius – Martus gimė 1874 metų lapkričio 18 dieną Ingavangyje (Marijampolės apskrityje). Nuo 1895 m. jis gyveno ir dirbo JAV, nuo 1907-ųjų rūpinosi lietuvių apgyvendinimu Brukline. Bendradarbiavo JAV lietuvių spaudoje, gastroliavo su lietuviais vaidintojais po lietuvių kolonijas.

1914-1915 m. jis lankėsi Lietuvoje, dalyvavo pasitarimuose Vilniuje organizuojant Lietuvių pabėgėliams šelpti komitetą, rinko aukas Lietuvių gelbėjimo, Lietuvos autonomijos fondui. Grįžęs į JAV rinko aukas Lietuvai, rūpinosi žinių apie Lietuvą skleidimu JAV spaudoje. 1920-aisiais grįžo į Lietuvą, pasisakė per Mažosios Lietuvos gelbėjimo komiteto surengtus mitingus. Dalyvavo 1923 m. sausio 15 d. Klaipėdos sukilime, prefektūros apsiaustyje, kur peršalo ir mirė.

DŽ informacija

Lietuva ir ten, kur vadinta (Rytų) Prūsija

Gintaras Skamaročius

(I dalis)

Plačiau žinoma, kad 1525 m. Kryžiuočių ordino šalis buvo atskirta nuo Šventosios Romos imperijos ir pertvarkyta į Prūsijos kunigaikštystę (Lietuvos ir Lenkijos pavaldume), o ši suskirstyta (1539-1550 m.?) į tris sritis (lietuviškas Sembos/šiaurinė dalis ir Notangos/centrinė bei vokiškesnę – Oberlando/pietvakarių), kurias sudarė 31 didysis valsčius, o šiuos – mažesni valsčiai.

Atsižvelgiant į vyraujančią tautybę, vienos Prūsijos apskritys (valsčiai) buvo vadinamos lietuviškomis, kitos – vokiškomis; buvo ir mozūriškų (lenkiškų?). Negausiose istorijų nuotrupose rašoma, kad susikūrė Prūsijos lietuviškų valsčių rūmai, sprendžiantys dalį regioninių klausimų, kad Prūsijos dvasininkų vadovybė teologinius (sielovados) klausimus derina su Lietuviškų valsčių erdvėje dirbančius lietuvius kunigus jungiančia organizacija. Vis plačiau vartojamas neadministracinis, šias teritorijas jungiančios Mažosios Lietuvos pavadinimas.

1618 m. šiame lietuviškame krašte lietuvių kalba pripažįstama valstybine greta esančios vokiečių kalbos. Tais metais mokslinėje literatūroje, valstybės teisiniuose dokumentuose, valdovų įsakuose bei potvarkiuose pradedamas vartotas Lietuvos provincijos terminas, tačiau šaltiniai lietuvių kalba beveik „nematomi“. Ar ją administruoja Prūsijos lietuviškų valsčių rūmai, ar kita institucija, kokiomis sąlygomis jie veikė, kokie simboliai, vadovai? Stiprėjant lietuviškoms galioms vienoje pusėje, prarandama kitose - tuo metu, mirus paskutiniam Alberto (Albrechto) lietuviškų šaknų giminės atstovui

Prūsijos kunigaikštystės generalinis vietininkas, generalgubernatorius, LDK didikas, gediminaitis Boguslavas Radvila.

Albrechtui Frydrichui, Prūsija susijungia su vokiškuoju Brandenburgu, kunigaikštystės sostinė Karaliaučius praranda savo galią, ji 1618 m. pradedama valdyti iš vokiško miesto – Berlyno.

1660 m. Prūsijos ir Brandenburgo kunigaikštystė pripažįstama kaip nepriklausoma valstybė, remta ir kai kurių LDK didikų. Lietuviškoje bendruomenėje, jos apsisprendime būti su vakarine Lietuva – Prūsijos kunigaikštystėje ar grįžti į gimtąją „didžiąją“ Lietuvą matytas tos valstybės stabilumas, todėl čia esantis lietuviškumas tam tikrais etapais gavo ženklią valstybės paramą, kartais agresiją, ypač po 1871 metų. 1660 m. pradedama naudoti Lietuvos provincijos žalia-balta-raudona vėliava.

1657-1665 m. Prūsijos kunigaikštystės generaliniu vietininku, generalgubernatoriumi tampa LDK didikas, gediminaitis Boguslavas Radvila. Jam mirus, Radvilams paskirtas pareigas pradėjo eiti Brandenburgo markgrafas Liudvikas (1666–1687), kuris vaikystėje buvo sutuoktas su B. Radvilos dukra Liudvika Karolina Radvilaite (1667-1695).

1681 m. Berlyno nurodymu paskelbiamas genocidinis, vadinamasis „Dėvėsenos potvarkis“, jau tada pradėjęs drausti vietiniams lietuviams rengtis tam tikrais drabužiais, mokėti ar gauti tokius atlyginimus „kaip vokiečiai“. Buvo ir draudimas lietuviams naudotis pirtimis, o tai didino riziką plisti ligoms. Vėliau vienas iš įstatymų pradėjo leisti atiminėti sodybas ar netgi dvarus iš tų, kurie „valstybės“ atstovų nuomone, „nepakankamai“ rūpinosi jų priežiūra. Atėmimai vykdavo su kareivių priežiūra. Tai susijusių, ne vien tik 1681 m. priemonių visuma, skirta planingam vietinių lietuvių tautinės grupės naikinimui arba nutautinimui.

Tačiau lietuvių bendruomenė ir tuomet už savo išlikimą bei augimą taip pat kovojo. Verta priminti, kad metais anksčiau, t. y. 1680 m. trylikametės L. K. Radvilaitės lėšomis („Karalauciuyi“) išleistas ir nemokamai platintas lietuviškas katekizmas ir elementorius vaikams. Tuo laikmečiu Prūsijos kunigaikštystėje buvo 54 vokiški ir 32 lietuviški valsčiai. Vien lietuviškose apskrityse veikė 449 pradžios mokyklos, iš jų 340 (76 %) mokyta vien lietuvių kalba, kitos buvo mišrios (lietuvių ir vokiečių k.). Keliose dešimtyse parapijų apeigos vyko lietuvių kalba, net ir vokiečiai buvo pramokę lietuvių kalbos. 1723 metais Karaliaučiaus universitete buvo įkurtas Lietuvių kalbos seminaras (veikęs net iki 1944 metų!).

Šimtmečiais trūkdavo tik dar poros žingsnių vakarų Lietuvos sugrįžimui (susigrąžinimui) į gimtinę – į Didžiąją Lietuvą; tam trukdė priklausymas skirtingoms religinėms bendruomenėms, kaimynų interesai, vidinių reformų vėlavimas. XVII a., panašiai kaip

ir XII-XV a., religiniai ir teritoriniai (ypač Šiaurės) karai tampa ir karais tarp tautų ir jų „viduje“. Ypač keblioje situacijoje buvo „Prūsijos“ ir LDK lietuviai, dažnu atveju skirtingų religijų, dažnai priversti kariauti tarpusavyje skirtingų kariuomenių bei sąjungų pusėse. Manau, tai suprato ir kaimyninės tautos, lietuvių galias skatindamos naikintis tarpusavyje dėl antraeilių dalykų.

PAKELIUI Į LIETUVOS PAVADINIMO ĮTEISINIMĄ

Viename iš 1665 m. (B. Radvilos valdymo metu) žemėlapių lotyniškai nurodoma jo teritorija – Prūsijos kunigaikštystė, SŪDUVOS sritis, Letseno (dab. lenk. Gižycko) apskritis. Šio laikmečio žemėlapių bei teritorinių darinių aprašymų beveik „neturime“.

Nuo 1685 m. pagal teritorinius vienetus pradeda veikti naujos valdymo struktūros, tarp jų ir vadinamieji teisės domenai (administracijos), o vienu iš tokių (Mažosios) Lietuvos krašte esančių administracinių (domeno) centrų tampa Įsrutis. Taip pat minima, kad Prūsijos lietuvių valsčių rūmų centras oficialiai įkuriamas Tilžėje. Apmaudu, bet į šį lietuviams ypač svarbų faktą iki dabar nesigilinta pakankamai, neviešinti šių rūmų įkūrimo (XVI a.?) bei veiklos dokumentai, jų kopijos.

1724 m. kuriami Prūsijos karo domenai su centru Karaliaučiuje ir jo padaliniu, pavadinamu Gumbinės vardu, nors formaliai dar veikia lietuviškajame Įsrutyje (tikėtina, lietuviškojo (Teisės) domeno/teismo/rūmų patalpose). Tai patvirtina Berlyno ilgalaikius planus lietuvių tautinės bendruomenės mažinimo (naikinimo ?) klausimu. Jie supranta, kad administravimui atkeliami pareigūnai vokiečiai ištirptų Įsruties ar Tilžės regionų

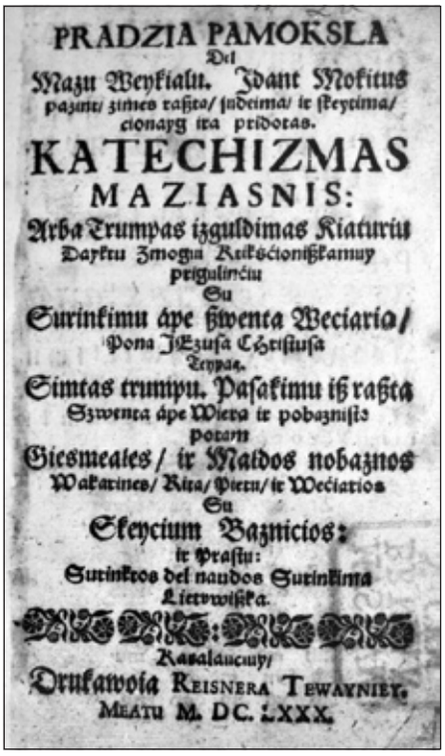
PRADZIA PAMOKSLA
Del
Mazu Weykiału. Idant Mokitus
pazinti zinnes raßto/ ßudeima/ ir ßkeytima/
cionayg ira pridotas.
KATECHIZMAS
MAZIASNIS:
Arba Trumpas ißguldimas Kiaturiu
Daykty Zmogus Krikßcionißkamuy
prigulinczių
Su
Surinkimu ape ßwenta Weciaria/
Pona JEzuſa Chriſtiuſa
Teypas.
Simtas trumpu. Paſakimu iß raßta
Szwenta ape Wiera ir pobazniſtes
poram
Giesmeales/ ir Maldos nobaznos
Wakarines/ Rita/ Pietu/ ir Weciatios
Su
Skeycium Baznicios:
ir Praſtu:
Surinktos del naudos Surinkima
Lietuwiſka.
Karaliauczuy/
Drukawoia REISNERA TEWAYNIEY.
MEATU M. DC. LXXX.

L. K. Radvilaitės lėšomis („Karalauciuyi“) 1680 m. išleistas ir nemokamai platintas lietuviškas katekizmas ir elementorius vaikams.

lietuvių „dauguomenėje“ ir sulietuvėtų, todėl juos kelia į naujai statomą, mažą Gumbinę, saugesnę vokietintojams. Istorija rodo, kad jų planas pasiteisino, tiesa, krašto lietuviai dar apie pora šimtų metų tam atkakliai priešinosi, saugodami lietuvių kalbą kaip gimtąją.

Matyt šis tarptautybinis ir oficialus administracinio vieneto – Lietuvos (provincijos / departamento) įteisinimo klausimas iki dabar trukdo ir „lietuviams“, ir vokiečiams rodyti dalį istorinių šaltinių, jų tikslumą lietuviškumo klausimu.

Viešuose šaltiniuose teigiama, kad Lietuvos deputacijos kolegija lietuviško krašto valdymui įkuriama 1723 m., o Prūsijos slaptajame archyve (PSA), skyriuje „Gumbinės karo ir domenų rūmai“ (bet ne skyriuje „Lietuvos departamentas (provincija)“ šis laikotarpis rodomas 1705-1826 m. Rašoma, kad Kolegija įkuriama vietoje anksčiau veikusių Lietuvių valsčių rūmų, kurių centras anksčiau buvo Tilžėje.

Rašoma, kad Lietuvos provinciją Lietuvos deputacijos kolegija administruoja 1723-1736 m., tačiau PSA pirmasis kolegijos oficialus protokolas Nr.1 rodomas 1724 m. gegužės data. Vieningai rašoma, kad Prūsijos karalystė 1736 m. dalijama į du departamentus - Lietuvos (rytinė karalystės dalis) bei Rytų Prūsijos (ironiška, bet tai vakarinė Rytų Prūsijos dalis). Kyla klausimas, ką 1723-1736 m. administravo kolegija, jeigu Lietuvos provincija / departamentas įkuriamas tik 1736 m.? Tai nėra tik žodžių netikslumai tarp „provincija“ ir „departamentas“?

Pagaliau 1736 m. juridiškai viešai (iki dabar rodomas) įteisintas valstybinis teritorinis administracinis vienetas - Lietuvos vardo departamentas (vadintas ir provincija), dažnai net ir oficialiai vadintas tiesiog Lietuva. Teigiama, kad tuo metu naikinama Lietuvos pavadinimą turinti kolegija ir vietoje jos Lietuvos departamentą pradeda administruoti Gumbinės karo ir domenų rūmai. Dar viena keistenybė – vienur teigiama, kad kraštą administravo minėti rūmai, kitur – (Karališkosios) Lietuvos vyriausybė (žr. dalį apie spaudą).

Pagal lietuviškai rašytus šaltinius rodoma, kad tuomet į Lietuvą apjungiamos tik Įsruties (į jos teritoriją bei pavaldumą dar 1736 m. įėjo ta pati Gumbinės, o taip pat Darkiemio, Geldapės ir Stalupėnų būsimos (1818 m.) „mažosios“ apskritys), Klaipėdos, Ragainės ir Tilžės („didžiosios”) apskritys (vok. kreis), bet 1736 m. (ar net 1723 m.) į Lietuvą buvo apjungtos ir Alėckos (įėjo būsimos (1818 m.) Alėckos, Luko ir Pišo „mažosios“ apskritys) bei Sehesteno (įėjo Unguros, Lėciaus ir Zensburgo „mažosios“ apskritys) apskritys. Beje, ir vokiški bei lenkiški šių dienų šaltiniai taip pat nenori rodyti, kad šios dvi apskritys priklausė Lietu-

vos departamentui - Wikipedijoje tekstai periodiškai nulietuvinami.

1816-1818 m. vėl draskomas lietuviškosios bendruomenės teritorinis vientisumas - iš Lietuvos departamento atimama lietuviška Klaipėdos apskrities šiaurinė dalis (be atskiriamos ir Lietuvos departamente paliekamos naujai, 1818 m. suformuojamos Šilutės apskrities) ir pasiimama į vokiškesnio Karaliaučiaus administruojamą Rytų Prūsijos departamentą.

SŪDUVA - TAIP PAT LIETUVOS DALIS

Nesuprantama, kodėl lietuviškuose šaltiniuose nerodoma, kad į Lietuvos provinciją (kaip jos pietinė dalis) buvo įtraukta vakarinės Sūduvos krašto (lot. vadinto „Sudauiensi tract“ – Sūduvos sritis, vok. Sudavia ar Sudauen) dalis. Tuo tarpu net ir senieji vokiškai rašyti šaltiniai rodo, kad į Lietuvą 1736 m. (ar 1723 m.) taip pat apjungta ir vakarinė Sūduvos dalis.

Keista, bet šį, vakarinės Sūduvos (Sudauiensi tract) kraštą lietuviškai parašyti šaltiniai įvairiais amžiais rodo kaip „Mazovia“ ar „Mozūrija“. Prisiminkime 1665 m. žemėlapį su įrašu: „Prūsijos kunigaikštystė, SŪDUVOS sritis, Letseno apskritis“.

1736 m. sukurtas Lietuvos departamentas apjungia Kryžiuočių ordino XIII-XV a. karuose užgrobtas, bet vis dar lietuviškas istorines etnines Skaluvą, dalį Nadruvos, vakarinę Sūduvą. Rytų Prūsijos departamente 1736 m. „paliekama“ taip pat lietuviška vakarinė Nadruvos (Girdavos, Labguvos ir Vėluvos apskritys) dalis, pakankamai lietuviški Bartos ir Notangos bei vis dar nesuvokietintas Sembos kraštas.

KRISTIJONAS DONELAITIS – LIETUVA

K. Donelaitis poemoje „Metai“ kraštą mato ir jį vadina tik LIETUVA. Įvairiuose kalbiniuose, kartais redaktorių pataisytuose variantuose tekstai truputį keitėsi. Akademikas Domas Kaunas pirmasis viename iš jų suskaičiavo net 34 kartus paminėtą pavadinimą „Lietuva“. Įdomu ir tai, kad vienoje iš poemos eilučių K. Donelaitis įrašė: „vokiečiai mus prūsais vadina”.

Gal ir ne visi žino, kad K. Donelaitis, 1731 m. stodamas į Karaliaučiaus universitetą, jame taip pat buvo įrašytas „prūsu“ („borussu“) – pagal Rytų Prūsijos departamento gyventojo teritorinę vietą, nes nuo 1722 m. jau gyveno pas brolį Karaliaučiuje.

TEISMŲ REGIONINĖS INSTITUCIJOS (ĮSRUTYJE) – LIETUVOJE

Regioniniai teismo (domenų) „rūmai“ pirmiausiai pradėjo veikti, galimai, dar 1539 m. kaip Sembos srities teisės domenų (rūmų) padalinys Įsrutyje; vėliau keitėsi teritoriniai dariniai, bet visada su centru Įsrutyje. Vėliau keitėsi teismo pavadinimas į (Lietuvos) apeliacinį teismą, iki 1808 m. veikusį Įsrutyje Lietuvos departamento (provincijos) poreikiams. Po dar vienos pertvarkos 1808-1849 m. Įsrutyje veikė Lietuvos (karališkasis) aukščiausiasis teismas, nuo 1849 m. – vėl regioninis Apeliacinis teismas, bet taip pat Įsrutyje.

SPAUDA LIETUVAI

Valdžios reikmėms 1805 m. įsteigtas Karaliaučiaus (Hartungų) spaustuvės filialas Gumbinėje (minėtina vieta - praktiškai priešais dabartinį K. Donelaičio skverą su „laikinai nukeltu biustu”). Joje 1807 m. išspausdintas karaliaus Frydricho Vilhelmo III įsakas lietuvių kalba apie baudžiavos panaikinimą. Dar esant Prancūzijos imperijos pavaldume, 1811 m. Lietuvos administracija (vyriausybė) Gumbinėje pradėjo leisti Karališkosios Lietuvos vyriausybės laikraštį (vok. Amts–Blatt der Koniglichen Litthauischen Regierung) vokiečių kalba, bet dalį medžiagos skelbė ir lietuvių kalba. Laikraštis leistas iki 1816 m, jame vyravo valstybės ir provincijos teisės aktų, reikalavimų viešinimas, šalies propagandinės nuostatos, pvz., anapus sienos nerodyti lietuvių ir Lietuvos (net ir buvusios Didžiosios kunigaikštystės pavadinimu), o rodyti tik „rusiją“ arba „lenkiją“.

Lietuvos departamento (provincijos) administracijos pastatas Gumbinėje.

(Tęsinys kitame numeryje)

Prisiminkime Vilių Kalvaitį

Jūratė Petrikaitė
Istorikė

Vilius Kalvaitis (1848–1914) – Mažosios Lietuvos tautosakos rinkėjas ir leidėjas. V. Kalvaičio surinkti ir paskelbti dainų tekstai, asmenvardžiai, vietovardžiai ir smulkioji tautosaka, pasakos, padavimai pelnė jam nenuilstančio Mažosios Lietuvos tautosakos rinkėjo ir leidėjo vardą, padėjo išsaugoti šiuos Mažosios Lietuvos kultūros reliktus dabarčiai.

Tarp jo darbų tokie leidiniai kaip „Rūtų lapeliai. 100 dainelių“ (1894), „Lietuvos kanklės“ (1895), „Prūsijos lietuvių dainos“ (1905), „Lietuviškų vardų klėtelė su 15000 vardų“ (1910) ir kt. Visi išleisti V. Kalvaičiui dar gyvam esant. Išliko jie ir nūdienos tautosakos tyrinėtojų, leidėjų, tautosakos mokslo populiarintojų akiratyje. Kai kurie iš jų sulaukė pakartotinio skelbimo. Peržvelkime juos.

Periodinėje spaudoje ne kartą skelbti V. Kalvaičio tautosakos rinkinio „Lietuviškų vardų klėtelė“ fragmentai: fotografuotinės ištraukos iš minėto V. Kalvaičio tautosakos rinkinio, kuriose „Mamatės vardo padaugsinimai meilingystės užbaigomis“, priežodžiai, pluoštelis mįslių, gyvūnų kalbos ir kt.[1]

Iš V. Kalvaičio palikimo pakartotinai buvo spausdinti ir jo eilėraščiai [Kiek tyriau, gražiausia...], „Paukštyčiai žiemoje“ [2].

Kiek tyriau, gražiausia
Yr mūsų kalba.
Ja rojuj kalbėję
Adoms su Ieva.
Iš gyvasties medžio
Gintaras yra,
Gintaro žemele,
Yr vien Lietuva.
Lietuvių gaidelė
Šlovniausia yra,
Tai aukšt mokytiejie
Lenktyn išgiria,
Pavydo pilniejie
Tam prieš zurdija.

Epistolinis V. Kalvaičio palikimas pradėtas publikuoti dar 1926-1928 m. Tai laiškai Mažosios Lietuvos visuomenės veikėjui, publicistui, spaustuvininkui Martynui Jankui (1858–1946)[3]. Vėliau, jau minint 170-ąsias tautosakininko gimimo metines, buvo paskelbti laiškai Jonui Basanavičiui (1851–1927) ir Konstanto Algirdo Aleksyno (1936–2025) straipsnis „... Kiek įgalėdams trūsuojuos“. Yra publikuoti ir V. Kalvaičio dienoraščio fragmentai [4].

V. Kalvaičio 90-osioms gimimo metinėms buvo skirta radijo laida apie jo surinktą ir išspausdintą tautosaką „Mažosios Lietuvos dainų ir pasakų rinkėjas Vilius Kalvaitis“ transliuota per Klaipėdos radiją [5].

V. Kalvaičio sukaupta tautosakinė medžiaga naudojama kaip pirminis šaltinis ir nūdienos tautosakos tyrinėtojų darbuose. Štai keletas jų.

Viena iš V. Kalvaičio užrašytų dainų „Labas vakars, mergaite, mergaite“ iš rinkinio „Prūsijos lietuvių dainos“ pasirinkta Romualdo Juliaus Apanavičiaus publikacijos tyrimo objektu [6]. V. Kalvaičio užrašytos sakmės tapo tiriamąja medžiaga Jūratės Šlekonytės straipsnyje „Lietuvininkų sakmės apie laukinę medžioklę: vaizdinio kilmės klausimu“ [7]. V. Kalvaičio ir kitų tautosakos rinkėjų užfiksuoti sakmių apie dvasregius variantai pasitarnavo šaltiniu tyrimams Bronislavos Kerbelytės (1935–2024) straipsnyje „Dvasregiai lietuvininkų ir lietuvių sakmėse“ [8]. V. Kalvaičio surinkta tautosaka tapo lyginamojo tyrimo objektu Rimanto Sliužinsko straipsnyje „Christiano Bartscho ir Viliaus Kalvaičio liaudies dainų rinkiniai: istorinės ir tautosakinės paralelės“ [9].

Be visa to, kas anksčiau paminėta, nuorodas į V. Kalvaičio skelbtus darbus rasime ir kitose knygotyrinio, filologinio, muzikologinio, tautosakinio profilio mokslo publikacijose.

Iš visų V. Kalvaičio parengtų leidinių geriausiai laiko bandymą išlaikė „Prūsijos lietuvių dainos“. Pirmą kartą dainų rinkinys išspausdintas Tilžėje 1905 m., pakartotinai kaip faksimilinis leidinys –1998 m. Lietuvių literatūros iš tautosakos instituto. Leidinį parengė Kostas Aleksynas. Jame be paskelbtų dainų tekstų talpinamas Kazio Grigo straipsnis „Ką išsaugojo Vilius Kalvaitis“, skirtas V. Kalvaičio gyvenimo ir veiklos aptarimui ir įvertinimui. Giedrės Šmitienės parengti išsamūs paaiškinimai; kaip leidinio priedas pateikiama tautosaka skelbta „Lietuviškų vardų klėtelėje“.

Kaip žinia, šiame leidinyje dainų tekstai paskelbti be melodijų. Vienok Plungėje 2025 m. lapkričio 8 dieną įvykusiame folkloro atlikėjų festivalyje-konkurse „Sosėtėkem Plungie“ Vilniaus žemaičių folkloro ansamblis „Tyklė“ (vadovė Vitalija Brazaitienė) padainavo dainą „O bėda, vargai, trūdningi čėsai“ iš V. Kalvaičio rinkinio „Prūsijos lietuvių dainos“. Daina buvo pristatyta ir sulaukė nominacijos už dainos kelio atvėrimą. Gražus sutapimas, kad ji nuskambėjo V. Kalvaičio gimtadienio (V. Kalvaitis gimė 1848 m. lapkričio 14 d.) išvakarėse.

Netrukus, lapkričio 28 d. ši daina nuskambėjo ir Kristijono Donelaičio draugijos bei Mažosios Lietuvos reikalų tarybos surengtame Didžiojo prūsų sukilimo 765-mečio bei Mažosios Lietuvos Tautinės

Tarybos (Tilžės) Akto 107-mečio minėjime Vilniuje, Tuskulėnų memorialinio komplekso salėje. Apie šios dainos atsiradimą ansamblio repertuare ir jos interpretaciją pasakoja ansamblio vadovė Vitalija Brazaitienė: „Visą laiką ieškau dainų ansamblio repertuarui. Tuo tikslu paėmusi Viliaus Kalvaičio dainų rinkinį „Prūsijos lietuvių dainos“ ilgokai tyrinėjau, nuodugniai peržiūrėjau kiekvieną dainą. Radau dainą „O bėda, vargai, trūdningi čėsai“. Ji tokia kaip legenda, kaip baladė, kaip rauda, lyg giesmė. Jos tekstas labai patiko, iš karto atkreipė dėmesį. Man tiek buvo jautru, kad tokia istorinė, tokie gražūs žodžiai pradžioje, vėliau visa ta nuotaika labai gražiai perduodama, pasakant „skaudus žodačiai raudin musų širdužę“. Kad taip jaučiasi tauta, o ne vienas žmogus.

Rinkinyje natos nepateiktos. O iš tų dainų, kurias žinojau, pritaikyti melodijos nepavyko, nes vis tiek – čia yra kita daina. Bet radau vieną dainą, kurios melodija man pritiko, patraukė dėmesį. Ir mes pagal ją pradėjome dainuoti V. Kalvaičio užrašytą dainą. Ta daina „Ak eisiu, eisiu“ yra „Versmės“ leidyklos „Lietuvos valsčių“ serijos knygoje „Plateliai“. Melodija sudėtinga, su melizmais, bet jeigu nori, tai viską galima išmokti. Dainininkės ji padainuota, o šifruotojos Joanos Razmukaitės labai kvalifikuotai užrašyta – pažymėti įvairūs melizmai, įdėta pauzytė ten, kur būna atsikvėpimas, nes reikia įkvėpti, nes kitaip neišdainuosi, čia toks atsipalaidavimas, čia turi būti neišrėkta, nors, atrodo, ta žemaitiška paskutinė eilutė su pirmu keturių ketvirtinių taktu. Dažnai sakau ansambliečiams – žemaitiškose dainose vidury neišsokti su triukšmu, įeiti gražiai. Jau įvykusiuose renginiuose Plungėje ir Vilniuje ansamblis dainavo, o

Viliaus Kalvaičio parengtos ir savo lėšomis išleistos knygos „Prūsijos lietuvių dainos“ viršelis (Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto faksimilinis leidinys, 1998).

ir ateityje šią dainą dainuos taip: posmelio pirmą eilutę tik moterys, nuo antros eilutės įsijungia ir vyrai. Dar norėčiau, kad antroje eilutėje būtų pritarimas, bet priklausys nuo to ar gerai pataikys vyrai, jei taip, tai labai gražus derėjimas išeina. Taigi per visą dainą išlaikysime tą struktūrą: pirmą eilutę – moterys, nuo antros eilutės – moterys ir vyrai. O tą pirmą žodį visuose posmuose užvesiu, nes sunkiai pagauna, turim sutilpti į tris ketvirtines. Turi būti viskas išdainuota, nes čia yra skundas, kažkokie graudūs prisiminimai. Ansambliui teko nelengva užduotis. Šitą dainą tikrai paliksime ansamblio repertuare. V. Kalvaičio atliktas darbas neužmirštas ir neprarado savo reikšmės.“

[1] Diana Milašauskienė. Vilius Kalvaitis „Lietuviškų vardų klėtelė“ // Rambynas, 2017, Nr. 1(11), p. 23–28; Diana Milašauskienė. Įmink pavasarinę mislę: Iš Mažosios Lietuvos tautosakos lobyno // Rambynas, 2017, Nr. 1(21), p. 4, 6; Diana Milašauskienė. Iš Mažosios Lietuvos lobyno. Viliaus Kalvaičio tautosakos rinkinio perlai // Rambynas, 2018, Nr. 1(13), p. 57–60; Motinos vardas Mažosios Lietuvos kalbos reliktuose // Tauragės kurjeris, 2008, Nr. 33(996), priedas „Praeities vaivorykštė“, p. 2. Spaudai parengė Eugenijus Skipitis.

[2] Kaip ąžuols drūts prie Nemunėlio: Iš Mažosios Lietuvos XIX a. – XX a. pradžios lietuvių poezijos. V., 1986, p. 236, 237; Sielos tėvynė – kalboj: Lietuvių poezija gimtosios kalbos tema. Šiauliai, 1997, p. 64.

[3] „Tauta ir žodis“, 1926 m., IV kn., p. 410; „Tauta ir žodis“, 1928 m., V kn., p. 334.

[4] Konstantas Algirdas Aleksynas. „... Kiek įgalėdams trūsuojuos“ // Tautosakos darbai, [T.] 56, 2018, p. 252–258; Viliaus Kalvaičio laiškai Jonui Basanavičiui (parengė Konstantas Algirdas Aleksynas ir Irena Žilienė), ten pat, p. 259–274. Ištraukos iš Viliaus Kalvaičio „Dienknygų“. Parengė Irena Žilienė // Tautosakos darbai XI(XVIII), 1999, p. 162–187.

[5] Radijo pranešimo tekstas Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių ir rankraščių skyriuje (MAVB F255–1141).

[6] Romualdas Julius Apanavičius. Vienos Viliaus Kalvaičio užrašytos Mažosios Lietuvos dainos melodijos ritmo ir žodžių kirčiavimo rekonstrukcija // Lietuviai ir lietuvininkai. Etninė kultūra (V): kn. Tiltai. Priedas: Mokslo darbai 2006, Nr. 32, p. 108–118.

[7] Tautosakos darbai, [T.] 47, 2014, p. 43–68.

[8] Res humanitariae, [T.] 3, 2008, p. 84–99.

[9] Lietuviai ir lietuvininkai. Etninė kultūra (III): kn. Tiltai. Priedas: Mokslo darbai 2004, Nr. 24, p. 203–218.

Jubiliejiniai Liudviko Rėzos renginiai tęsis visus metus

Minint iškiliausio Kuršių nerijos lietuvių kultūros ir švietimo kūrėjo bei paveldo puoselėtojo Liudviko Gedimino Martyno Rėzos 250-ąsias gimimo metines, Neringa tęsia šiai sukakčiai dedikuotų renginių ciklą. Jis prasidėjo dar sausio 9 d. Nidos kultūros ir turizmo informacijos centre „Agila“ konkursu-koncertu „M. L. Rėzos dainos po 200 metų“, kuriame Rėzos surinktas ir užrašytas pamario krašto dainas naujai pristatė ne tik atlikėjai iš visos Lietuvos, bet ir filologas, dainininkas, reperis Pijus Vasiliauskas, plačiau žinomas kaip Pijus Opera.

Šio konkurso tikslas buvo populiarinti Rėzos palikimą, iš naujo jį įprasminti ir paskatinti šiuolaikiškas, drąsias bei kūrybiškas dainų interpretacijas, jungiančias tradicinį folklorą su dabarties muzikinėmis formomis.

„Džiaugiuosi šia idėja kaip žmogus, kuris svarsto apie mūsų išlikimą šiame pasaulyje – būti ne tik neužmirštam po 200 metų, bet netgi naujai atrastam teikia šiokios tokios vilties, kad tai, ką darome, nėra beprasmiška. Pats asmeniškai dabar atrandu senus autorius, pvz. Sarbievijų, ir suvokiu, kad jų tekstai yra visiškai aktualūs dabartiniam žmogui. Kaip filologas ir kartu žmogus, kilęs iš tų kraštų, kaip ir M. L. Rėza, džiaugiuosi, kad jis yra nepamirštamas“, – sakė Pijus Opera, savo kūryboje originaliai jungiantis lietuvių literatūros, folkloro ir šiuolaikinės muzikos klodus.

Anot jo, Rėza kalba apie fundamentalius dalykus, tokius kaip meilė, laikinumas, ilgesys, kurie nepraranda aktualumo. „Tačiau mane Rėza domina dėl pačios tekstinės geografijos: gausu nuorodų į Kuršių neriją, užpustytus Karvaičius, ko mūsų poezijoje reta ir tai, kad tarp lietuviškos gamtos, pavyzdžiui – Nidos, jis įterpia svetimybes, pavyzdžiui – palmes. Tai modernus poetas ne tik tais laikais, bet ir šiais. Žinoma, reikia įvertinti ir jo iškalbingumą, ritmą bei rimą“, – mintimis dalinosi Pijus Opera.

Paminklas L. Rėzai Juodkrantėje.

Centro „Agila“ organizuojamame konkurse-koncerte skambėjo daugiau nei trys dešimtys L. G. M. Rėzos užrašytų pamario krašto dainų, kurias atliko muzikantai ne tik iš Klaipėdos regiono, bet ir iš Vilniaus, Kauno, Vilkaviškio, Jurbarko bei Veliuonos, taip pat dalyvavo Neringos folkloro ansambliai. Vaikų kategorijoje varžėsi tik autentiško dainavimo atlikėjai, o suaugusieji pristatė ir instrumentines, ir elektronines interpretacijas.

„Simboliška, kad Martyno Liudviko Rėzos metus pradėjome kviesdami pažvelgti į jo surinktą pamario krašto dainų lobyną – dainas, kurias Rėza išsaugojo ir paliko mums. Tai gyvas paveldas, jungiantis kartas, stiprinantis mūsų tradicijas ir praturtinantis dabartį. Tegul pamario krašto dainos suskamba naujai ir drąsiai, tuo pačiu išlaikydamos pagarbą mūsų paveldui“, – sakė Neringos savivaldybės meras Darius Jasaitis.

Rėzos 250-osioms gimimo metinėms skirtų renginių ciklą sausio 10 d. pratęsė Juodkrantės evangelikų liuteronų bažnyčioje vykusi tradicinė Martyno Liudviko Rėzos kultūros ir meno premijos įteikimo ceremonija. Septynioliktoji premija Neringos savivaldybės tarybos sprendimu skirta tapytojui, plenerų organizatoriui Sauliui Kruopiui.

Rugpjūčio pabaigoje vyks folkloro festivalis „Pūsk, vėjuži!“, aktualizuojantis jo indėlį į lietuvių tautosakos ir kultūros paveldą.

Per LRT televiziją bus rodomas laidų ciklas „Didžioji kelionė per Mažąją Lietuvą“ – geografinė ir kultūrinė kelionė per Mažąją Lietuvą, kurios ašimi taps Liudvikas Rėza (idėjos autorius – žurnalistas Edmundas Jakilaitis).

Ruošiantis Rėzos 250-osioms gimimo metinėms, taip pat prabilta apie ketinimus statyti antrąjį Neringos kurėną. Planuojama, kad istorinio laivo statyba vyktų Gintaro įlankoje arba Juodkrantės prieplaukoje. Kurėnui būtų suteiktas vardas „Liudvikas Martynas Rėza“, o jo statyba vyktų pagal Eduardo Jonušo statyto kurėno „Kuršis“ projektą.

Metų programą vainikuos tarptautinė mokslinė konferencija „Rėza – Apšvietos epochos žmogus“, skirta Rėzos 250-osioms gi-

mimo metinėms paminėti. Ji vyks 2026 metų spalį.

Jubiliejinius metus papildys nauji turistiniai maršrutai, specialios ekskursijos, edukacijos, viešosios paskaitos ir kitos kultūros, švietimo įstaigų bei nevyriausybinių organizacijų iniciatyvos, leidžiančios plačiau pažinti Rėzos asmenybę, jo kūrybinį palikimą ir reikšmę Lietuvos kultūrai.

Priminsime, kad Martynas Liudvikas Rėza gimė 1776 m. sausio 9 d. Karvaičių kaime, Klaipėdos apskrityje, Lietuvos departamente, lietuvių (kuršininkų) šeimoje. Anksti likęs našlaičiu pirmuosius devynerius gyvenimo metus gyveno Kuršių nerijoje, vėliau augo ir brendo mamos sesers vyro Kristijono Dovydo Viticho šeimoje Kaukėnuose, motinos giminaičių Prūsijos lietuvių aplinkoje.

Dėl savo stropumo ir ypatingo noro toliau mokytis per didelius vargus penkiolikmetis Viticho buvo išsiųstas į Karaliaučių, kur nepaisant skurdo, gabus ir atkaklus jaunuolis baigė Karaliaučiaus universitetą, tapo jo profesoriumi, o vėliau ir rektoriumi. 30 metų vadovavo Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarui, rūpinosi jo išlikimu universitete, ir studentų mokymosi sąlygų gerinimu – savo turtą testamentu paliko studentų bendrabučiui įsteigti.

Rėzai turime būti dėkingi ir už tai, kad iš rankraščių ir nuorašų parengė, į vokiečių kalbą išvertė ir išleido pirmąjį lietuvių grožinės literatūros kūrinį – Kristino Donelaičio „Metus“ (1818 m.). Jis taip pat surinko, parengė ir 1825 metais savo lėšomis išleido pirmąjį lietuvių liaudies dainų rinkinį „Dainos“, su dainų vertimais į vokiečių kalbą ir studija apie lietuvių dainų poetiką. Abi knygos išleistos ir buvo skirtos plačiai Europos akademinei visuomenei, pateko į Europos mokslo ir kultūros erdvę, o dainų rinkinys po dviejų metų pasirodė išverstas į čekų kalbą.

Rėza išleido du poezijos tomus bendru pavadinimu „Prutena“ (1809 m. ir 1825 m.). Iš originalo kalbų į lietuvių vertė ir parengė naujų Biblijos vertimo redakcijų. Kaip karo kapelionas dalyvavo Napoleono karuose, grįžęs parašė ir 1814 m. išleido intelektualinį kelionių dienoraštį „Žinios ir pastabos apie 1813 ir 1814 metų karo žygius iš vieno Prūsijos armijos kapeliono dienoraščio: mūšių, kurių liudininku teko būti pačiam autoriui, aprašymai“.

Liudviką Rėzą galime laikyti lietuvių folkloristikos pradininku, vienu iš pirmųjų lietuvių literatūros kanono formuotojų, tiltu tarp lietuvių liaudies kultūros ir Europos mokslo. Jo veikla turėjo ženklios, net lemtingos įtakos ir vėlesniam lietuvių tautiniam atgimimui, nors jis pats gyveno dar iki jo pradžios.

Organizatorių ir DŽ informacija bei nuotraukos

DĖL RĖZOS VARDŲ VARTOJIMO

Jis pats dažnai pasirašinėjo Liudvikas Rėza (vokiškuose tekstuose – Ludwig Rhesa) vardu. Vėliau, norėdamas parodyti savo asmeninę ir Mažosios Lietuvos bendrystę su Didžiąja Lietuva, prie savo formalių vardų prisidėjo Gedimino vardą ir tapo Liudvikas Gediminas Rėza.

Būtina paminėti, kad Rėza vardams ir pavadinimams nuolat teikė ypatingą reikšmę ir prasmę. Jis Donelaičio pavardę rašė „Donaleitis“ forma, manau, puikiai žinodamas ir suprasdamas senųjų tautinės grupės pavadinimų „lietuvis“ ir „leitis“ formas, su „leitis“ forma pabrėždamas senąją poeto lietuviškąją kilmę.

Paminklas L. Rėzai Karaliaučiuje.

Rėza puikiai žinojo ir suprato (Rytų) Prūsijos 1736 m. administracinio suskirstymo ir Lietuvos vardo departamento įteisinimo istoriją bei galimybes. Jis vienas iš nedaugelio savo gyventą kraštą vadino ne „Prūsų Lietuva“, o pabrėžtinai „Lietuvos Prūsija“, puikiai brėžė politinę ir istorinę ribą tarp (Rytų) Prūsijos valstybėje buvusių vakarų lietuvių (Lietuvos) ir galimai „tikrųjų“ arba senprūsių („Prutenos“), tuo tikslu ir poezijos rinktinę pavadindamas „Prutena“ vardu.

Be jau paminėtų, kitakalbėje, tame tarpe angliškoje, čekiškoje bei lenkiškoje spaudoje jis dažniau rašomas be vardo „Martynas / Martin“ dalies, tik Liudvikas Gediminas Rėza. Taip jis rašomas ir jo mokinį, mozūrų (lenkų?) tautosakininką Gustavą Gizevijų pristatančioje lenkiškoje medžiagoje.

Gerbiant paties Rėzos apsisprendimą vadintis ir Gedimino vardu, visuose lietuviškuose tekstuose, ypač minint jo gimimo 250-metį, kviestume dažniau vartoti įsivardinimą: visais vardais– Liudvikas Gediminas Martynas Rėza arba kaip jis pats siekė – Liudvikas Gediminas Rėza arba „trumpiausiu“ – Liudvikas Rėza.

Gintaras Skamaročius

Gyvenimas, paaukotas architektūrai ir Kristijonui Donelaičiui

Sausio pradžioje Vilniuje, Valdovų rūmuose surengtas architekto, architektūros istoriko, daktaro, Lietuvos Katalikų mokslo akademijos akademiko, Lietuvos Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureato Napoleono (Napalio) Kazio Kitkausko 95 metų jubiliejaus paminėjimas. Dr. N. Kitkausko darbus žino ne tik architektai, istorikai, bet ir visi kultūros žmonės, tie darbai jau gyvena knygose, moksliniuose projektuose. Žymiausi iš jų – Vilniaus Žemutinės pilies tyrinėjimai, Valdovų rūmų atstatymas bei lietuvių grožinės literatūros pradininko, poemos „Metai“ autoriaus Kristijono Donelaičio komplekso atstatymas bei jo memorialinio muziejaus įkūrimas Tolminkiemyje.

Vienas pirmųjų kalbėjo apie Valdovų rūmus

Renginį vedęs Valdovų rūmų muziejaus Mokslinių tyrimų centro vadovas Gintautas Striška pažymėjo, kad N. Kitkauskas buvo vienas pirmųjų, kuris apie Valdovų rūmų tyrinėjimus užsiminė jau daugiau kaip prieš 40 metų. „Ačiū jums už drąsą svajoti, drąsą tirti ir kantrybę visa tai įgyvendinti“, – sakė renginio vedėjas, pakvietęs visus pasveikinti Vilniaus mokytojų namų žemaičių kultūros centro folkloro ansamblį „Tyklė“ (vadovė Vitalija Brazaitienė), kuris atliko keletą kūrinių.

Buvo perskaitytas Lietuvos prezidento Gitano Nausėdos sveikinimas sukaktuvininkui. Pasak prezidento, N. Kitkauskas yra Lietuvos architektūros, inžinerijos, restauracijos legendinė figūra, savo gyvenimu ir ilgamete profesine veikla liudijantis pasišventimą darbui, Lietuvai, jos istorijos, architektūros ir kultūros paveldo atgimimui bei puoselėjimui. Be N. Kitkausko asmeninės ištikimybės aukštiems idealams, kompetencijos, darbštumo, akademinių ir praktinių žinių neįsivaizduojami daugelio reikšmingiausių, Lietuvos kultūrinę ir istorinę tapatybę įkūnijančių paveldo objektų mūsų šalyje ir už jos ribų tyrimai, atkūrimas ir išsaugojimas ateities kartoms.

N. Kitkauskas pagerbtas Valdovų rūmuose. *Kęstučio Puloko nuotrauka*

„Vilniaus arkikatedra bazilika, Kristijono Donelaičio memorialas Tolminkiemyje ir Lazdynėliuose, Vilniaus pilių kompleksas, Biržų pilis, Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmai – tai tik keli kultūros paminklai, kurių tapsmas Lietuvos pasididžiavimu ir mūsų šalies kultūros europietiškąją dimensiją liudijančiomis vertybėmis būtų neįsivaizduojamas be reikšmingo Jūsų indėlio“, – teigiama G. Nausėdos sveikinime.

Prezidentas padėkojo N. Kitkauskui už nuopelnus Lietuvai, už suformuotą šalies architektūros ir kultūros paveldo restauravimo bei atkūrimo mokyklą, už išugdytą ne vieną mokslininkų ir specialistų kartą. Šalies vadovas N. Kitkauskui palinkėjo stiprios sveikatos, šviesios nuotaikos ir neblėstančio optimizmo.

Sulaukė daugybės sveikinimų

Jubiliatą renginyje pasveikino ir kultūros ministrė Vaida Aleknavičienė. „Savo profesinį kelią paskyrėte vieniems iš pamatinių mūsų valstybingumo simbolių – Vilniaus arkikatedrai bazilikai ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmams. Jūsų fundamentalūs tyrimai ir dešimtmečius trukęs nuoseklus darbas leido ne tik pažinti, bet ir fiziškai atkurti šias istorines erdves ateities kartoms. Dėkoju Jums už sugrąžintą istorinę atmintį ir nuoseklų Lietuvos kultūros paveldo puoselėjimą“, – sveikindama jubiliatą sakė ji.

Vilniaus mero Valdo Benkunsko sveikinime buvo sakoma: „Jūsų ilgametė atsakinga, nepaprastai reikšminga veikla paliko ryškų pėdsaką ir Vilniaus istorijoje, ir visos šalies istorijoje. Savo darbais, profesiniais užsiėmimais ir atsidavimu jūs prisidedate prie mūsų sostinės kultūrinio paveldo puoselėjimo, jo tapatybės stiprinimo“, – teigė meras.

Gražių žodžių negailėjo ir Valdovų rūmų muziejaus vadovas Vydas Dolinskas. Jis priminė N. Kitkausko nuopelnus archeologijai, jo svarbiausius darbus, itin akcentavo sukaktuvininko energiją,

kruopštumą ir atkaklumą, tyrinėjant Vilniaus pilis, atkuriant Valdovų rūmus. „Didžiuojamės galėję ir galintys su jumis dirbti, būti, bendrauti, konsultuotis ar tiesiog pasitempti ir linkime jums dar ilgų ir sveikų metų. Jūsų dovanoti dienoraščiai virto vertingu leidiniu, o knygos ir moksliniai straipsniai tapo svarbiu Valdovų rūmų atkūrimo ir muziejaus veiklos faktu.

Jūsų vadovaujama architektų grupė kartu su kitais tyrinėtojais sukaupė vienintelę nacionalinės reikšmės radinių kolekciją, ir ši kompleksinė informacija leidžia iš naujo vertinti Lietuvos kultūros, architektūros faktus. Ačiū, kad esate su mumis ir linkime susitikti šioje salėje dar po penkerių metų, kartu švenčiant jūsų šimtmečio jubiliejų“, – linkėjo V. Dolinskas.

Priminė biografiją ir svarbiausius darbus

N. Kitkausko nuveiktus darbus, jo gyvenimo kelią priminė visuomenės veikėja, Mažosios Lietuvos reikalų tarybos atsakingoji sekretorė Birutė Kurgonienė. „Šiandien švenčiame gražią, prasmingą labai gražaus žmogaus, įtraukto į Lietuvos tūkstantmečio 100 iškiliausių Lietuvos žmonių sąrašą, sukaktį. Viešpats apdovanojo jį ilgu, įdomiu, išbandymų ir prasmės ieškojimo kupinu gyvenimu.

Tai architektas restauratorius, inžinierius statybininkas, kultūros ir visuomenės veikėjas, humanitarinių mokslų daktaras, Žurnalistų draugijos, K. Donelaičio draugijos, Mažosios Lietuvos reikalų tarybos, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrijos narys, Lietuvos katalikų mokslo akademijos tikrasis narys, Tautos fondo (JAV) atstovybės Lietuvoje įgaliotinis, labdaringą veiklą puoselėjęs ilgus 23-jus metus, Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas, LDK Valdovų rūmų atstatymo mokslinis vadovas, neoficialiai vadinamas Vilniaus pilių riteriu, metraštininku, Valdovų rūmų krikštatėviu, katedros globėju, mūro istorijos tyrėju“, – vardijo pranešėja.

Dr. N. Kitkauskas gimė 1931 metų sausio 5 dieną Molėtų valsčiuje, Antadurių kaime. Šis turtingos biografijos žmogus, ištisus dešimtmečius atidavęs Žemutinės pilies pamatų tyrinėjimui bei Valdovų rūmų atstatymo darbams, daug metų vadovavo Pilių tyrimo centrui, arkikatedros bazilikos restauravimo darbams, Tolminkiemio bažnyčios atstatymui ir Kristijono Donelaičio sodybos Lazdynėliuose puoselėjimui. Su kolegomis projektavo Vilniaus Žemutinės pilies Naujojo arsenalo, Vilniaus universiteto bibliotekos saugyklos konstrukcines dalis, parengė Biržų pilies XVII amžiaus tilto restauravimo projektą.

Dr. Napaleonas Kitkauskas yra knygų „Vilniaus arkikatedra“, „Vilniaus pilys“, „Vilniaus arkikatedros požemiai“, „Kristijono Donelaičio memorialas Tolminkiemyje“ autorius, 5 tomų leidinio „Vilniaus Žemutinės pilies rūmai“ bendraautorius. Valdovų rūmai yra išleidę dr. N. Kitkausko dienoraščių ištraukų albumą. O apie savo tragišką politinio kalinio patirtį Mordovijos lageryje mokslininkas yra vaizdingai aprašęs Aldonos Žemaitytės sudarytoje knygoje „Amžino įšalo žemėje“. Jis yra paskelbęs per 300 straipsnių paveldo ir restauracijos temomis.

„Mūsų sukaktuvininko tėveliai turėjo būti ganėtinai išprusę, juk šiaip jau kaime ne kiekvienas savo vaikams suteikdavo Napaleono ir Serapino vardus. Kai pirmagimiui sukako ketveri, šeima persikėlė į Kuktiškių valsčiaus Mažeikių kaimą. Napaliukas, būdamas smalsus, perskaitydavo visą tėvų namuose užsakytą spaudą. Tėvų namuose kelerius metus veikė Skudutiškio mokyklos filialas, tad būsimasis mokslininkas bent porą klasių baigė tėvų troboje.

Nagingas tėtis buvo pasigaminęs detektorinį radijo imtuvą, tad per ausines pasiklausydavo žinių, per jį išgirdo, kad 1939 metų rudenį Vilniaus kraštas buvo grąžintas Lietuvai. Tokie namai negalėjo neskatinti Napalio noro mokytis, todėl jis buvo stropus, pareigingas mokinys, natūraliai daug kuo domėjosi. Pirmasis susidomėjimas architektūros paminklais kilo, stebint į Vilniaus pasą klijuojamus Vilniaus vadavimo sąjungai skirtus

Lietuvos valdovų rūmai. *Jono Česnavičiaus nuotrauka*

ženkliukus, ant kurių buvo pavaizduoti gražiausi sostinės statiniai, bažnyčios," – sakė pranešėja.

Apdovanojimų ir įvertinimų sąrašas - įspūdingas

„Literatūriniai Napalio gabumai, jo poetinis talentas atsiskleidė dėl pomėgio nuo pat vaikystės ypač daug skaityti ir, žinoma, dėl gerų mokytojų, sutiktų gyvenimo kelyje, ypač dėl jam imponavusio gimnazijos lietuvių kalbos ir literatūros mokytojo Juozo Žiurlio, kuris, beje, savo įtaigiu, įspūdingu deklamavimu privertė gimnazistą susižavėti Kristijono Donelaičio „Metais", – kalbėjo B.Kurgonienė.

Po tremties metų sugrįžęs į Lietuvą, Napalys baigė Kauno antrąją darbo jaunimo vidurinę mokyklą Aleksote, kurios pažymėjime jau buvo įrašytas ir anglų kalbos pažymys. 1955 metais jis įstojo į Kauno politechnikos instituto Statybos fakultetą. Už poros metų iš tremties Krasnojarsko krašte sugrįžo ir „tėvynės išdaviko" tėtis su broliu. 1960-aisiais studijos buvo baigtos, ir prasidėjo sunkus, tačiau įdomus ir prasmingas mūrų tyrinėjimas ir atkūrimas.

N. Kitkauskas nuolat (1970, 1975, 1977, 1986, 2018) viešai skelbdavo Vilniaus arkikatedros tyrinėjimų, konservavimo duomenis. Nepamirštamas tas faktas, kad 1985 metais jis drauge su iškiliais kultūros darbininkais – muziejininku Romualdu Budriu, paveldosaugininku Juozu Stasiulaičiu ir LTSR Kultūros ministerijos Muziejų ir kultūros apsaugos valdybos viršininku Stasiu Čipkumi surado Antrojo pasaulinio karo metais paslėptą Vilniaus katedros lobyną, sugebėjo išsaugoti šią – vieną didžiausių Lietuvos istorijoje – paslapčių. Tokiu būdu, neįkainojama Lietuvos istorijos, kultūros ir

N. Kitkauskas su dabartiniu K. Donelaičio draugijos vadovu G. Skamaročiumi. *A. Vaškevičiaus nuotrauka*

meno vertybių kolekcija – vienas svarbiausių nacionalinio paveldo objektų – liko Lietuvoje.

1990 metais N. Kitkauskui buvo suteikta Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija, 1995 metais – Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžius; 1999 metais – Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžius; 2001 metais – Vilniaus miesto tarybos Žygimanto Augusto medalis (2021 metais šį medalį N. Kitkauskas padovanojo Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmams). 2018 metais jam suteiktas Ordino „Už nuopelnus Lietuvai" Komandoro didysis kryžius.

Esate laimingas žmogus, nes turite didžiulę auditoriją žmonių, kurie jus myli, gerbia, dėkoja likimui, kad vienomis ar kitomis aplinkybėmis juos suvedė su Jumis", – sakė B. Kurgonienė.

Jubiliatas pasidalino savo svajonėmis

Savo prisiminimais renginyje pasidalino K. Donelaičio draugijos pirmininkas Gintaras Skamaročius. Jis priminė, kad būtent N. Kitkauskas buvo pirmasis šios 1992 metais atkurtos draugijos vadovas, pareigas ėjęs 23-ejus metus. „Jūs gimėte sausio pradžioje, kaip ir pats K. Donelaitis. Jūsų dėka atstatyta Tolminkiemio bažnyčia, atrasti ir jos kriptoje perlaidoti poeto palaikai. Pats K. Donelaitis sakydavo, kad jam labai svarbu, kas bus jo palikuonys. Viename iš interviu esate sakęs, jog dirbant šiuos darbus jautėte, tarsi pats poetas stovėtų šalia. Jūsų nuopelnai išties didžiuliai, ir jie liks ateities kartoms", – sakė draugijos pirmininkas.

Pasveikinimų, gražių žodžių tą vakarą buvo labai daug, jie tęsėsi ilgiau kaip dvi valandas. Pats N. Kitkauskas, nors jau labai garbingo amžiaus ir judantis vežimėlyje, kalbėdamas visiems padėkojo. Jo kalba buvo neįtikėtinai gili, apmąstyta, nubrėžusi svarbiausias gaires, kas mums turi būti svarbu šiandien. Jubiliatas trumpai prisiminė savo jaunystę, tremtyje praleistus šešerius metus, vėliau savo darbus Lietuvai ir duoklę K. Donelaičiui dabartiniame Karaliaučiaus krašte – gimtuosiuose poeto Lazdynėliuose ir Tolminkiemyje.

N. Kitkauskas sakė, kad ilgas gyvenimas jį ir liūdino, ir skaudino, bet šviesių akimirkų buvo tikrai daug daugiau. Jis teigė nerimaujantis dėl tebesitęsiančio karo Ukrainoje, ragino lietuvius neišsivažinėti, džiaugtis mūsų nuostabia šalimi. Kartu archeologas prisipažino dar turįs didelę svajonę, kad būtų surastas Vytauto Didžiojo kapas ir mažesnę – kad vėl būtų galima nuvažiuoti į Karaliaučiaus kraštą ir aplankyti K. Donelaičio muziejų, kuris dabar lietuviams dėl karo Ukrainoje yra praktiškai nepasiekiamas.

Algis Vaškevičius

Lietuvininkas Vilius Dovilas

Prieš 120 metų, 1906 m. sausio 1 d. Svencelėje (Priekulės vls., Klaipėdos aps.) gimė Vilius Dovilas, teisininkas, visuomenės veikėjas, akademinio jaunimo telkėjas, spaudos bendradarbis.

Vilius Dovilas (Wilhelm Dawils) buvo penktas, jauniausias vaikas pamario ūkininkų Jonio ir Anikės (g. Plonaitytės) Dovilų šeimoje. Tėvas Jonis Dovilas (1868–1938) aktyviai dalyvavo tautiniame lietuvių judėjime, talkino Prūsijos Landtago deputatui, kunigui dr. Viliui Gaigalaičiui (1870–1945) į visuomeninę veiklą įtraukiant pamario žvejus. Priekulėje rengiamose lietuviškose „Aidos“ ir „Vilties“ draugijų šventėse dalyvaudavo ir vyresnieji Dovilų šeimos vaikai, jaunėlis Vilius smalsiai klausydavęsis jų įspūdžių.

Dovilų ūkiui priklausė ir šienaujamos pievos Karklėje, piečiau Nemuno, šių pievų nuosavybę jie išsaugojo ir tuomet, kai Klaipėdos kraštas susijungė su Lietuva.

Baigęs pradžios mokyklą, V. Dovilas nuo 1916 m. mokslus tęsė Klaipėdos Luizės gimnazijoje, žaidė futbolą, ypač domėjosi literatūra. Planavo toliau studijuoti teologiją arba pedagogiką, vis dėlto galiausiai apsisprendė pasirinkti teisės studijas, kurias pradėjo 1926 m.

1932 m. balandžio 10 d. V. Dovilas baigė Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Teisių fakultetą Kaune. Studijų metais aktyviai dalyvavo kultūrinėje, tautinėje studentiškoje veikloje. Su Kristupu Gudaičiu (1894–1972) ir kitais bendraminčiais 1928 m. kovo 29 d. Lietuvos universitete įregistravo akademinę studentų draugiją „Mažoji Lietuva“, buvo išrinktas jos pirmuoju pirmininku. Būdamas Vydūno idėjų ir gyvensenos sekėjas, prisidėjo universitete steigiant filoteosofų draugiją. Baigęs VDU, teisės žinias gilino Karaliaučiaus universitete.

Dar studijuodamas V. Dovilas 1931–1932 m. dirbo spaudos referentu Klaipėdos gubernatūroje, kartu redagavo Klaipėdos krašto laikraščio „Lietuvos keleivis“ (red. Jurgis Tramišius) dvisavaitinį, o vėliau savaitinį priedą jaunimui (iki 1932 m. gegužės). Nuo 1933 m. buvo Lietuvos teismo Vyriausiojo tribunolo Klaipėdos skyriaus sekretorius. Bendradarbiavo VDU fakultetų sąjungos leistame laikraštyje „Lietuvos studentas“, VDU korporacijos „Neo-Lithuania“ žurnale „Akademikas“.

Lietuvos Universiteto studentų draugijos „Mažoji Lietuva“ narių grupė, 1928 m. Sėdi iš kairės: teis. stud. Vilius Dovilas, gamt. mat. stud. Martynas Purvinas, med. stud. Kristupas Gudaitis, teis. stud. Dovas Jagomastas. Stovi iš kairės: gamt. stud. Erikas Purvinas, teol. stud. Jonas Pauperas, teol. stud. Adomas Gelžinius, teis. stud. Jonas Grigolaitis.

Sulaukęs vos dvidešimt aštuonerių, 1934 m. sausio 28 d. ankstų rytą Vilius Dovilas staiga mirė Kaune, ištiktas apendicito, dėl kurio laiku nesikreipė į ligoninę...

„...jis buvo vienas iš tų, kurie ne sau gyvena, bet visiems, kuris neieškojo savinaudos, o visuomenės gerbūvio. Ypač jaunimo kilnumas, taurumas, dorovingumas bei gilus tautiškas susipratimas jam labai rūpėjo.

<...> Neturime dar daug savų vyrų, kurie tinkamai prisimokinę galėtų stoti į visuomeniską darbą. Tie, kurie galėtų dirbti, yra daugumoje užimti savo tiesioginėmis pareigomis ir nebegali. Taip ir pasidaro mums kiekvienas naujas žmogus brangus ir vertingas,“ – atsisveikindamas su bendražygiu „Lietuvos keleivio“ savaitiniame jaunimo priede rašė tuometinis jo redaktorius, Mažosios Lietuvos jaunimo draugijų sąjungos „Santara“ vadovas Jonas Grigolaitis (1902–1957). (Draugą į amžius išlydėjus // Mažosios Lietuvos jaunimas, 1934 m. vasario 8 d. (Nr.3), p.2).

Velionį iš Kauno į Klaipėdą atlydėjo gausus būrys studentų korporacijų atstovų, čia prie karsto atsisveikino Tribunolo teisėjai, kiti bendradarbiai, tuomet velionis buvo per Priekulę pargabentas į gimtąją Svencelę. Iškilmingoms V. Dovilo laidotuvėms Svencelės senosiose kapinėse vadovavo prof. dr. kunigas Vilius Gaigalaitis, kunigas Adomas Gelžinius (1902–1988).

Neilga buvo žemiškoji Viliaus Dovilo kelionė, tačiau išliekanti...

Senoji Dovilų sodyba sudegė pokario okupacijos audrose.

Kęstutis Pulokas

Šiauliečiai šventė Kristijono Donelaičio gimtadienį

K. Donelaičio Šiaulių skyriaus nariai, rėmėjai ir garbūs šiauliečiai, neabejingi K. Donelaičio kūrybai, nepabūgę „žiemos narsų ir pasišiaušusio šiaurio gandymų“, rinkosi į Šaulių Povilo Višinskio biblioteką švęsti K. Donelaičio 312-ąjį gimtadienį. Apie 40 svečių susodinę prie „Būrų stalo“, pradėjome pamąstymus-pokalbius.

Dėkodama visiems už atvykimą tokiomis sudėtingomis oro sąlygomis, paprašiau prisiminti ir tylos minute pagerbti mus palikusius brangiuosius: poetą Juozą Jarą, daktarę Jūrą Nijolę Viktoriją Daulenskienę, profesorių Vytenį Rimkų, profesorę Oną Danutę Klumbytę, mokytoją Almą Šeputienę, fotografą Algirdą Musneckį, buvusį Šiaulių universiteto dėstytoją, docentą, rašytoją, mano mokytoją Joną Linkevičių.

Profesorės dr. Giedrės Čepaitienės paruoštą pranešimą „Ką valgė būrai“ perskaitė mokytoja ekspertė Cecilija Lapkuvienė. Ji, cituodama poemos „Metai“ ištraukas, kuriose kalbama apie valgymą, kai kur „ėdimą“, originaliai supažindino su Poeto kalbos vaizdingu grožiu, to laikmečio būrų valgiais ir valgymo įpročiais, kurie poemoje užima daug vietos. Poetas tėviškai moko, sutvarkius dirvą, su „didele sauja sėti“ kopūstus, morkas, miežius, pupas, grikius, neužmiršti avižų, žirnių, ropių ir pasternokų, kuriais paįvairindami „kartupelių valgius“, būrai sutaupo riebios mėsos ir lašinių atsargas. Poetas vardija itin vertinamą rūkomą, kepamą, šutinamą naminių paukščių ir gyvulių mėsą ir visus valgomus jos priedus.

Atrodo, regi gyvą Tolminkiemio kaimą, kur viename kieme „aviną smaugia“, kitame „žąsiną

Sveikina I. N. Lingienė.
Draugijos skyriaus archyvo nuotrauka

pjauna“, trečiame „bulių stekena“ ar „svilina kuilį”, „pilvotais zūbais ugnį į kakalį pučia“, „šutina gaidį“, kur kamarose kabo rūkymui pakabinti lašiniai, kumpiai, dešros ir kiti skanėstai. Būrai, trūsinėdami laukuose, turi teisę skaniai prisivalgyti, savo darbo triūsu, savo rankomis užaugintų, pagamintų gėrybių. „Vaike, valgydams ir gerdams mandagiai elkis. Mets turi daug dienų. Ik visas jis pasibaigia, o kožna diena daug kąsnių nor pasisotint, – rašė poetas.

Aktorius Vladas Baranauskas vaidingai perskaitė ištrauką iš „Žiemos rūpesčių“, taip pat Justino Marcinkevičiaus, Eduardo Mieželaičio, Kazio Bradūno eiles, skirtas Kristijonui Donelaičiui. Profesorė dr. Džiuljeta Maskuliūnienė pasidalino prisiminimais apie susitikimą su dailininku, visuomenės veikėju Broniumi Leonavičiumi. Jis sukūrė ir pristatė 27 iliustracijų ciklą, įkvėptą K. Donelaičio „Metų“ personažų ir objektų. Jo iliustracijose įrašyti Liudviko Rėzos ir Viliaus Kalvaičio dainų tekstai.

Profesorius dr. Kazimieras Župerka aptarė veiksmažodžių „valgyti“ ir „ėsti“ bei daiktavardžių „valgis“, „pašaras“, „ėdesys“ vartojimą „Metuose“. Neutraliuose kontekstuose tuos žodžius K. Donelaitis pasako įprastai: žmonės valgo, gyvuliai ir gyvulėliai ėda, paukščiai lesa... Kitaip yra tose poemos vietose, kur aprašomi asmenys vertinami nepalankiai, tada jie ne valgo, o ėda. Pavyzdžiui, raiški antitezė šiais paraleliniais sakiniais: „prancūzpalaikis, riebių varlių prisiėdęs, / O lietuvniks, žirnių bei lašinių prisivalgęs”.

Kai tų pačių kitataučių santykis su lietuvininkais, jų papročiais, su lietuvių kalba yra gražus, vartojami mandagūs veiksmų apibūdinamieji žodžiai: „daug prancūzų mus mylėt susirinko: / Taip kad ir lietuviškai kalbėdami valgo“... Žinome, kas Donelaičio ypač mėgstamo stiliaus figūra yra įasmeninimas, žmonių kalba byloja jo erelis, gandras, šikšnosparnis.

Keliautojas Boleslovas Vengrys papasakojo apie dailininką Petrą Repšį. Jis apdovanotas dideliu talentu, ypatingu energijos užtaisu, begaliniu darbštumu.

Dėkodama visiems prelegentams ir jaunajam Vytautui už bendrystę ir buvimą kartu, dovanojau „būriškas terbeles“, kad grįžę į namus namiškiams perduotų mūsų meilę ir šilumą... Už šį vakarą, už nuostabius žmones, už kurtus ateities planus, reikėjo padėkoti ir dangiškam Tėtučiui: „Taigi, tėtuti, toliau už kožną reikalą mūsų Rūpyk tėviškai, kad vėl jau vasara rasis Ir mes vėlei ant laukų trūsinėdami vargsim“...

Izolina Natalija Lingienė
Kristijono Donelaičio draugijos
Šiaulių skyriaus pirmininkė

Kristijonas Donelaitis paminėtas netradiciškai

Gegužės 15-ąją Marijampolės savivaldybės Tautkaičių klojimo teatre „Gegnė“ netradiciškai prisiminėme Kristijoną Donelaitį ir sukūrėme tikrai nuoširdų keliavimą per Poeto metus, kurį tarsi įrėmino Marijampolės kultūros centro „Le/Nos“ baltų šokėjų grupė (vadovė Martyna Levanė).

Keliavome su personažų monologais: dejavo pas kakalį Slunkius (Kybartų K. Donelaičio gimnazijos mokytojas Mindaugas Bučinskas), repavo ir skundėsi Plaučiūnas (draugijos narys Šarūnas Sėjūnas), gandro epizodą meniškai perteikė taip pat mūsų draugijos narys, Marijampolės Sūduvos gimnazijos mokytojas Valdimantas Kvietkauskas.

Ypatingą Krizo dukters (iš „Rudenio gėrybių“) vestuvių nuotaiką perteikė Marijampolės Marijonų gimnazijos moksleiviai. O jau „bernų” ir „mergų” balsingumas (žodingumas) ir laisvumas, o jau šokėjų grakštumas! Jie persakė ir Dočio kalbą teisme. Puikiai padirbėjo talentinga jų mokytoja Birutė Talalajeva.

Įdomią, išraiškingą su kiekvienos metų dalies pavaidinimais scenografiją sukūrė Puskelnių kaimo teatras „Kuparas” ir nenuilstanti jų vadovė Birutė Labutytė.

Nemenkas būrys atlikėjų ir vaidintojų sukosi „Gegnės“ pievelėje prie buvusiai ilgametei teatro vadovei šviesaus atminimo Onutei Miliauskienei medinės kompozicijos, o ji, tarsi visus stebėdama, klausė: „Na, kaip jūs čia be manęs?“. Bet iš tikrųjų ji čia, jos dvasia ir siela niekur neišėjo. Ji – kiekviename renginyje; čia jos sukurta aura taip mus palaiko ir kelia aukštybėsna. Tuo labiau, kad yra jos darbų, idėjų, minčių puoselėtoja nenuilstanti Milda Jonkienė. Perfrazuojant Just. Marcinkevičių – tai nuo šitų moterų čia taip šviesu!

Turėjome ir renginio partnerių, ir rėmėjų. Džiaugėmės, kad renginys patiko ne tik suaugesniems žiūrovams, bet nuoširdžiai dėkojo ir moksleiviai iš Marijampolės „Ryto“ progimnazijos bei „Sūduvos“ gimnazijos atstovai, sakydami, kad jiems buvo įdomu, linksma ir gera. Atrodo, sakė nuoširdžiai ir akys tai tikrai nemelavo! Tikimės, kad mūsų pastangos priartinti Donelaitį prie jaunesnio žiūrovo pavyko.

Galvoju – ar būtų taip nuotaikinga, gera ir vaišės (pačių pagamintos ir suneštos; ko vertas jau vien Marijonų gimnazijos skilandžių, duonelės iš geldos pateikimas arba Kybartų mokytojos Nijolės Černauskienės išradingai pristatytas Donelaičio laikų patiekalų turtingumas su jos pačios pagamintu šiupiniu!) tokios skanios, jei nebūtų grojusi Marijampolės kultūros centro Gudelių kapela (vadovė Ona Šovienė), kuri mus linksmino ir po vaišių!

Pasigrožėkime vieni kitais, pasidžiaukime ir toliau keliaukime per mūsų gyvenimo metus. Kaip sako šventės dalyviai: liko gražūs, šviesūs įspūdžiai. Tai ir džiugina, ir įpareigoja: įsipareigoji Donelaičiui bei žmonėms.

Vida Mickuvienė,
Marijampolės Kristijono
Donelaičio draugijos pirmininkė

Smagios renginio akimirkos. *Draugijos archyvo nuotraukos*

Netekome ilgametės pedagogės Emilijos Algaudės Bukontienės

Amžinybėn išėjo ilgametė pedagogė, lietuvių kalbos Karaliaučiaus krašte vaikus daug metų mokiusi Emilija Algaudė Bukontienė. Ilgiausiai ji, kaip lietuvių kalbos fakultatyvo mokytoja darbavosi Ragainės (dab. rus. Neman) rajono Kraupiško (dab. rus. Uljanovo) vidurinėje mokykloje. Kartu su savo mokiniais mokytoja nuolat dalyvaudavo Karaliaučiaus krašto mokytojų asociacijos, Lietuvos Respublikos konsulato renginiuose, su jais lankėsi Lietuvos valstybėje. Apie E. A. Bukontienę ne kartą rašė ir jos pačios straipsnius spausdino žurnalas „Donelaičio žemė“, ji buvo apdovanota K. Donelaičio atminimo medaliu „Širdings brolau“.

Mūsų žurnalo puslapiuose mokytoja yra teigusi, kad savo pedagoginę veikla Kraupiškio vidutinėje mokykloje ji prisimena kaip pačius prasmingiausius savo veiklos metus.

„Džiaugiuosi, kad mokiniai noriai lankė fakultatyvą, buvo kalbančių lietuviškai. Visada dalyvaudavome lietuvių kalbos olimpiadose, ateidavo mokiniai ir sakydavo: „Mokytoja, noriu dalyvauti olimpiadoje, ruoškimės“. Ir tai sakydavo ne tik žemesniųjų klasių mokiniai, kuriems užtenka išmokti eilėraštį, bet ir vyresniųjų klasių, kuriems reikėdavo atlikti užduotis raštu. Kartais netgi norėdavo atsiprašyti iš pamokų, kad galėtų ateiti į fakultatyvo užsiėmimus.

Mokiniai noriai dalyvaudavo įvairiuose konkursuose, kuriuos organizuodavo Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo, Užsienio reikalų ministerijos, Karaliaučiaus srities Švietimo ministerija, Pasaulio lietuvių bendruomenė, Lietuvių kalbos institutas, Kristijono Donelaičio draugija, Vilniaus lietuvių namai, Regioninė lietuvių kalbos mokytojų asociacija, Plėtotės institutas, Marijampolės moksleivių kūrybos centras ir Marijampolės K. Donelaičio draugija, Lietuvos moksleivių neformaliojo švietimo centras, „Naisių vasara“, Tauragės moksleivių kūrybos centras. Mokiniai džiaugėsi apdovanojimais ir prizais.

Fakultatyvo lankytojai labai laukdavo vasaros ir ekskursijų. Jų metu supažindinau su Lietuva, aplankėme daugelį vietovių, pabuvojome įžymiose Karaliaučiaus krašto vietose, lankėmės muziejuose. Kasmet važiuodavome į Tolminkiemį, pavaikščiodavome tais takais, kuriais vaikščiojo K. Donelaitis, tarsi pabendraudavome su poetu ir atsisveikindavome iki kitų metų. Ekskursijose dalyvaudavo ne tik fakultatyvą lankantys moksleiviai, bet ir jų tėveliai, kai kurie mokytojai, lietuvių bendruomenės nariai“, – prieš kelerius metus interviu žurnalui „Donelaičio žemė“ pasakojo šviesaus atminimo mokytoja Emilija Algaudė Bukontienė. Tas atminimas išliks ją pažinojusiųjų širdyse.

Šviesios atminties Lietuvos kultūros bičiulis, Vokietijos evangelikų liuteronų kunigas Johanas Albrechtas Gotfrydas Šneideris (Johann Albrecht Gottfried Schneider, g. 1931.12.02) iškeliavo į Amžinybę 2025 m. lapkričio 29 d.

Jis buvo plačios erudicijos asmenybė, studijavęs teologiją, filosofiją ir Rytų Europos istoriją Heidelbergo ir Berlyno universitetuose. 1963 m. pradėjo evangelikų liuteronų kunigo tarnystę. 1963-1973 m. tarnavo Berlyno Reinickendorfo, o 1974 - 1994 m. Zehlendorfo parapijose, nuo 2000 m. emeritas, persikėlė gyventi į Mark / Storkovą.

Jis daugeliu saitų susisiejo su Lietuva ir jos kultūra. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, 1991 m. tuoj pat po sausio 13-tos dienos kreipėsi į tuomečiame Vakarų Berlyne buvusį Sovietų Sąjungos generalinį konsulatą vizai gauti ir vykti į Lietuvą. Gavęs vizą ir Berlyno evangelikų liuteronų vyskupo Martino Krause leidimą, 1991 m. sausio 23 dieną atskrido su dviem lagaminais medikamentų, sveriančiais tiek, kiek leidžiama gabenti lėktuvu. Lydimas Vilniaus liuteronų bendruomenės narės Anos Valter (Anna Walter) juos pristatė į tuo metu vadinamą I-ją Vilniaus, kitaip Jokūbo ligoninę, kur tuo metu buvo medikamentų surinkimo punktas. Jo bei talkininkų suorganizuotas medikamentų labdaros tiltas į Lietuvą veikė iki 1994 m. imtinai.

Įsteigus Klaipėdoje universitetą, teikė dalykinę paramą Evangeliškos teologijos centro ir katedros organizavimui bei veiklai. Jis buvo vienas iš trijų pirmųjų dėstytojų, kurie atvyko į Lietuvą neatlygintinai dėstyti tuos kursus, kurių specialistų nebuvo Lietuvoje. Klaipėdos universitete įsteigus 1993 m. evangelikų teologijos specialybę

In memoriam Johanui Albrechtui Gotfrydui Šneideriui

ir sudarius sąlygas Lietuvoje pradėti rengti evangeliškos teologijos bakalaurus, galinčius tęsti studijas užsienio aukštosiose mokyklose, jis 1993-2000 m. dėstė universitete sisteminę teologiją, įvadą į Naująjį Testamentą, Naujojo testamento graikų kalbą, hebrajų kalbą, ėjo vizituojančio docento pareigas. Tuo esmingai prisidėjo prie galimybių kūrimo rengti po ilgų dešimtmečių pertraukos kunigus Lietuvos evangelikų bažnyčioms.

Gotfrydas Šneideris išmoko lietuviškai, dėstė lietuvių kalba. Dirbdamas Klaipėdos universitete, jis važinėjo į Vilnių, kadangi Vilniuje iki 1996 m. nebuvo nuolat gyvenančio liuteronų kunigo. Talkino Vilniaus liuteronų bendruomenei: lietuvių kalba atlikinėjo visus kunigo patarnavimus, apeigas, teikė metodinius patarimus, kaip organizuoti sekmadieninės mokyklėlės veiklą.

G. Šneideris aktyviai plėtotojo Lietuvos ir Vokietijos kultūrinius ryšius. Pats studijavęs filosofiją ir teologiją, plačiai matė tų ryšių kultūrinį lauką: domėjosi literatūra, Lietuvos istorija, o ypač Reformacijos istorija, lietuvių kalbos istorija. Klaipėdos universiteto konferencijoje nagrinėjo ir lygino Reformacijos laikų katekizmus ir Martyno Mažvydo katekizmą.

G. Šneideris buvo aktyvus Berlyno baltistų ratelio narys, dalyvavo su pranešimais Lietuvių kultūros instituto Vokietijoje suvažiavimuose. Savo iniciatyva išvertė į vokiečių kalbą Ingės Lukšaitės „Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje XVI a. trečias dešimtmetis - XVII a. pirmas dešimtmetis“, jo vertimą vokiečių kalba 2017 m. išleido Leipcigo universiteto leidykla.

Dirbdamas Lietuvoje, kiekvienais metais pusmečiui turėdavo palikti savo žmoną Christine vieną Berlyne. Norėdamas pasidalinti su ja, kuo jis gyvena Lietuvoje, jis pradėjo jai versti Kristijono Donelaičio „Metus“ į vokiečių kalbą. Pradžioje tai buvo pažodinis vertimas proza. 2012 m. gegužės mėn. vykusioje Humboltų universitete baltistų konferencijoje, svarsčiusioje pasirengimą K. Donelaičio 300 metų jubiliejui, jis pranešė apie tai, kad išvertė iš naujo K. Donelaičio „Metus“ į vokiečių kalbą hegzametru ir perskaitė vertimo fragmentą. Naujo vertimo būtinybę vokietis motyvavo tuo, kad laikas pateikti Donelaičio „Metų“ teksto vertimą XXI a. skaitytojui artima vokiečių kalba.

2017 m. Leipcigo knygų mugėje buvo pristatyti jo išversti K. Donelaičio „Die Jahreszeiten“ (Übersetzer: Gottfried Schneider, Langewiesche - Brandt Verlag, 2017). Šis G. Šneiderio K. Donelaičio „Metų“ vertimas į vokiečių kalbą yra penktas po Liudviko Rėzos (1818), Georgo Heinricho Ferdinando Neselmano (1869), Liudviko Pasargės (1894, 1940) ir Hermano Budensiego (1966, 1970). Pats autorius pažymėjo, kad vertimo hegzametrą tobulinti padėjęs Christofas Vachingeris. Recenzentė Alina Kuzborska apie G. Šneiderio vertimą rašė: „Naujasis vertimas yra suvokiamas, estetiškai ir poetiškai nepriekaištingas, suprantamas ir gerai skambantis. (…) G. Šneiderio vertimas bendradarbiaujant su Vachingeriu tiesia K. Donelaičio „Metų“ 200 metų vertimo istorijoje tiltą į vokiečių kultūros erdvę“.

2017 m. Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė G. Šneiderį apdovanojo ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ karininko kryžiumi.

G. Šneideris palaidotas Berlyno žemėje Mark/ Storkovo kapinėse.

Šiemet vasario 14 d. jo „Metų“ ištraukos vertimas į vokiečių kalbą buvo skaitomas Storkovo bažnyčioje.

Ingė Lukšaitė

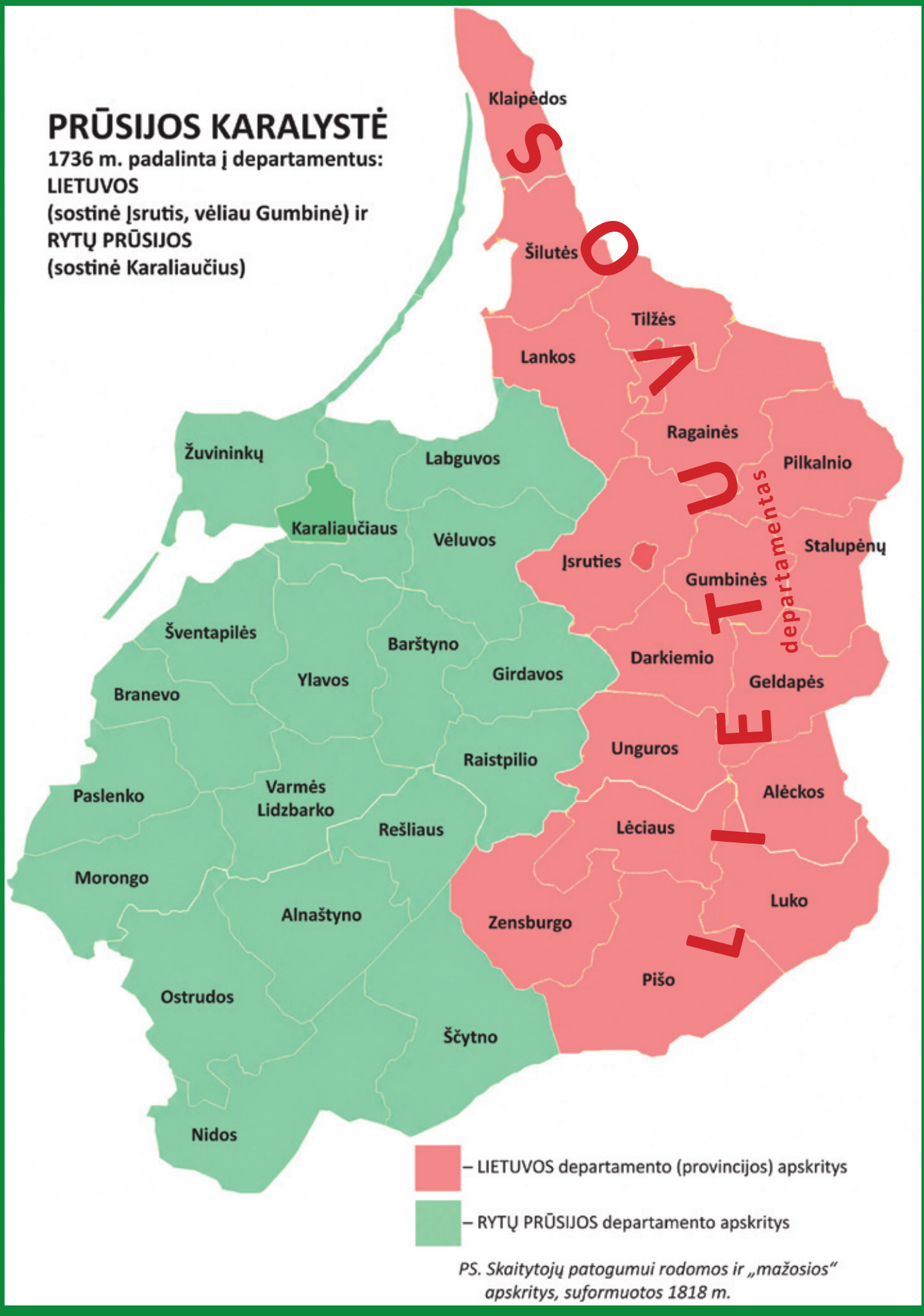
PRŪSIJOS KARALYSTĖ
1736 m. padalinta į departamentus:
LIETUVOS
(sostinė Įsrutis, vėliau Gumbinė) ir
RYTŲ PRŪSIJOS
(sostinė Karaliaučius)
LIETUVOS departamentas
Klaipėdos
Šilutės
Tilžės
Lankos
Ragainės
Pilkalnio
Stalupėnų
Gumbinės
Įsruties
Darkiemio
Geldapės
Unguros
Alėckos
Lėciaus
Luko
Zensburgo
Pišo
Raistpilio
Girdavos
Barštyno
Ylavos
Vėluvos
Labguvos
Karaliaučiaus
Žuvininkų
Šventapilės
Branevo
Paslenko
Varmės
Lidzbarko
Rešliaus
Morongo
Alnaštyno
Ostrudos
Ščytno
Nidos
– LIETUVOS departamento (provincijos) apskritys
– RYTŲ PRŪSIJOS departamento apskritys
PS. Skaitytojų patogumui rodomos ir „mažosios“ apskritys, suformuotos 1818 m.